REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM | Ára: 300 Ft | 2018. FEBRUÁR

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös jászkun redempcióra utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták régi kiváltságjogaikat. Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Jászsági hagyományőrzők az Erkel Színházban 2018. január 5-én *Fotó: Giuseppe de Vita*

TARTALOM

25 éves a Redemptio honismereti lap ..... 2-3. oldal
Oszét professzori üdvözlet a jászoknak ..... 3. oldal
Jászladány megváltozott címere ..... 4. oldal
A jánoshidai premontrei rendház titkai ..... 5. oldal
110 éve hunyt el szászi Kovách Albert
Csépa község első postamestere ..... 6-7. oldal
In memoriam
Paksy Gábor építészmérnök (1933–2017) ..... 7. oldal
Emlékezés régi jászberényi tanárokra VI. ..... 8-11. oldal
Verselő jászok és kunok ..... 11. oldal
JÁSZ-KUN KÖZÉLETI ARCKÉPEK
Beszélgetés Besenyi Vendel
helytörténésszel ..... 12-15. oldal
In memoriam
Tálas Ernő operaénekes (1926–2018) ..... 15. oldal
EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL
Régi jászberényi polgárházak 2. ..... 16-17. oldal
Újabb 1849-es ereklye Fülöpszállásról ..... 18-19. oldal
Búcsú Dr. Ujváry Zoltán
professzor úrtól (1932–2018) ..... 19. oldal
JÁSZBERÉNY BÜSZKESÉGEI I. rész
Székely Mihály a futball drukker,
a vadászat és az autók rajongója ..... 20-24. oldal
Jászfényszaru várja a Jász Világtalálkozó vendégeit .... 24. oldal
Előfizetési felhívás ..... 24. oldal
Tarnamérától Szolnokig az Ős-Tarnán ..... 25-28. oldal
Jászsági varázslat Budapesten ..... 29-30. oldal
A jásztelki színjátszók sikere ..... 30-31. oldal
Vlagyimir Alekszandronovics Kuznyecov:
Az alánok története vázlatokban ..... 32. oldal

25 éves a Redemptio honismereti lap

Kedves Olvasók!

A Redemptio 25. évfolyamának első számát tartják kezükben. Negyedévszázad óta kéthavonta folyamatosan megjelenik lapunk, növekvő oldalszámmal, egyre gazdagabb tartalommal és tetszetősebb kivitelben. 25 év igen jeles mérföldkő nemcsak az ember, de egy honismereti lap életében is. Az alapításakor csupán reméltük, de biztosan nem tudhattuk, hogy megéri majd ezt a szép kort. A jászok és kunok összefogásának, a nagylelkű támogatásoknak, és pályázatoknak köszönhetően azonban lapunk folyamatosan működött, és bízunk benne, hogy működik majd az elkövetkező években is. E szép jubileum kapcsán illendő dolog visszaemlékezni a kezdetekre, hogyan is született meg a Redemptio című honismereti lapunk, amelyre oly büszkék vagyunk.

1994-ben, amikor már Jászberényben is javában folytak a Jászkun Redemptio 250 éves évfordulója megünneplésének előkészületei, határoztuk el Muhoray Györggyel egy honismereti lap beindítását, amelynek találóan a *Redemptio* nevet adtuk. Az a szándék vezérelt bennünket, hogy lehetőséget biztosítsunk a Jászkunsággal foglalkozó tudományos kutatók és helytörténészek tudományos, ismertterjesztő írásainak megjelentetésére, hírt adjunk a Jászság és a két Kunság fontosabb helytörténeti, kulturális, hagyományőrző és művészeti eseményeiről, évfordulóiról, általa is erősítve **a jász és kun öntudat jelenkori továbbélését. Ily módon lett lapunk egyfajta újkori összekötő kapocs a Jászkunság – egykor közös közigazgatás alá tartozó – települései között.**

A lap kiadója a Jász Múzeumért Alapítvány, a szakmai hátteret pedig kezdettől fogva a Jász Múzeum adja. A megjelentetés anyagi hátterét a Nemzeti Kulturális Alap, a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége, az előfizetők és magánszemélyek támogatása biztosítja.

Az elmúlt 25 év alatt a Redemptio közkedvelt lapjává vált a Jászkunság történelmi múltja, szokásai, valamint a jelenkori hagyományai iránt érdeklődőknek. Sokan olvassák és használják, s az évek folyamán nélkülözhetetlenné vált a Jászkunsággal kapcsolatos témák feldolgozásánál. Erre utalnak a lapra vonatkozó irodalmi hivatkozások is. A lap szakmai elismerését mutatja, hogy a tudományos kutatók is szívesen publikálnak benne, és mindig számíthatunk a helytörténeti kutatók igényes írásaira is.

Lapunk innovatív, rendkívül sokat fejlődött az elmúlt két és fél évtized alatt mind megjelenés, mind tartalom tekintetében. Kezdettől fogva A/4-es formátumban, kéthavonta jelenik meg. Terjedelme a megalapításkor csupán 12 oldal volt, ami később 16-ra, majd 1999-től 20, 2006-tól 24, 2015 áprilisától pedig – a támogatásoknak köszönhetően – 32 oldalra növekedett. Tizenegy éven át csak fekete-fehérben került kiadásra, de 2006-tól már minden számunk színesben jelenhetett meg. Ez a körülmény nagy elismerést váltott ki nemcsak az olvasók, de a szerzők körében is. A kezdeti 600 darabos példányszám 2009-ben 1000 példányra emelkedett, s azóta is így jelenik meg.

REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

I. ÉVFOLYAM 1. SZÁM 1994. DECEMBER

Lapunkat önkéntes adományokból tartjuk fenn

REDEMPTIO

Jászok Világtalálkozója 1995. júl. 29. - aug. 12.

250

1745 - 1995

A Redemptio c. lap első számának címlapja 1994-ből

A lap az alapítástól 1996 végéig a lajosmizsei Közlöny és Lap Kiadó Kft. Nyomdájában készült, 1997 februárjától 2008 decemberéig a jászberényi Verzál Print Kft. Nyomdája állította elő, 2009 januárjától pedig a jászberényi működésű Artander Kft. és Signál Print Kft. Nyomdája készíti. A nyomdaváltás egyben a lap külső-belső arculatának megváltozását is maga után vonta. Az új arculat sokkal tetszetősebb, s hangulatában is jobban tükrözi a lap profilját. A változás nagy sikert aratott olvasóink körében.

A lap felelős szerkesztője 1994-1996-ig Muhoray György, 1997-2005 decemberéig Kiss Erika újságíró volt. 2006-tól pedig a szerkesztői munkát Hortiné dr. Bathó Edit néprajzkutató, a Jász Múzeum igazgatója végzi.

A lap tartalmi szempontból két fő egységre tagolódik: tudományos és ismeretterjesztő írások, adat- és forrásközlések, valamint tudósítások, híradások, beszámolók kulturális és hagyományőrző rendezvényekről, programokról. 2009 óta gyakran közlünk lapunkban a jász-oszét és kun-kazah közös múltról szóló írásokat is. Gyakori rovataink: *Jászkun Archívum, Jász-Kun*

REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

történelmi arcképcsarnok, Jász-Kun közéleti arcképek, Jászkunsági családfák, Képes riport, Emlékeink sublótjából, Verselő jászok és kunok, Mesélő képek.

A lap terjesztése évek óta *négy csatornán* keresztül (egyéni előfizetők, csoportos előfizetők, bolti és alkalmi árusításban) történik. 2011-től az előző évi lapszámok a Jász Múzeum honlapján (www.jaszmuzeum.hu) pdf formátumban a *Redemptio* menüpont alatt *online-módon* is hozzáférhetők, s aki kedvet kap az olvasásához az interneten keresztül is megrendelheti és megvásárolhatja. Lapunk a Jászság 18 településén kívül terjesztésre kerül még a Nagykunság és a Kiskunság városaiban, községeiben, de az elszármazott jász és kun előfizetők révén eljut az ország sok más településére is.

Lapunkat főként azok olvassák és használják, akik valamilyen módon

érdeklődnek a Jászkunság iránt. A lap egyfajta összekötő kapocs szerepét tölti be az elszármazott jászok, kunok, és a szülőföld, valamint az 1876-ban megszüntetett Jászkun Hármas Kerület települései között.

Öröm számunkra, hogy a Jászság valamennyi közkönyvtárát, valamint a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtárat (Szolnok) az előfizetőink között tudhatjuk, de számos iskolai könyvtár is

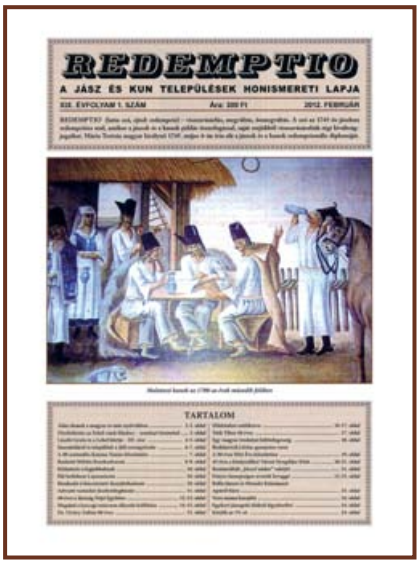
REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

TARTALOM

megrendeli a lapot. A Nagy- és a Kiskunság közkönyvtárai közül ugyancsak több helyre eljut (Kisújszállás, Túrkeve, Kunszentmárton, Karcag, Kunhegyes, Kiskunfélegyháza, Kiskunlacháza, Kunszentmiklós, Lajosmizse, Jászkarajenő), továbbra is célunk ennek a körnek a bővítése.

Honismereti lapunk természetesen az Országos Széchényi Könyvtárban, valamint az MTA Könyvtárában is olvasható, de megtalálható több egyetem és főiskola könyvtárában is.

A Redemptio legfőbb értéke a szülőföld szeretetére, és a jász-kun identitás erősítésére irányuló törekvésében rejlik. Lapunk olyan helytörténeti, néprajzi és kulturális eseményekről, valamint tudományos kutatási eredményekről számol be, amelyek más sajtótermékben nem olvashatók. Ily módon dokumentum- és forrásértéke is jelentős. A legtöbb könyvtárban szépen bekötve sorakoznak a Redemptio kötetei, és diákok, felnőttek egyaránt használják szakdolgozatokhoz, tanulmányokhoz, pályamunkákhoz, családkutatásokhoz, vetélkedőkhöz, de csupán olvasásra, információk szerzésére is.

Szép számmal vannak olyan régészeti, történeti, néprajzi tanulmányok, amelyek csupán a Redemptioban jelennek meg, s csak itt érhetők el. Különösen értékesek a *Jászkun Archívum* rovatunkban megjelenő középkori latin nyelvű oklevélfordítások, vagy különböző történelmi dokumentumok közlései. Ugyancsak rendkívül hasznos információval szolgálnak a néhány éve beindított *Jász-Kun történelmi arcképcsarnok* és a *Jász-Kun közéleti arcképek* című új rovataink is. Lapunk értéke az elmúlt 25 év tapasztalatai alapján igen jól lemérhető.

Gulyás Erzsébet jászberényi könyvtáros 2014-ben elkészítette a lap **20 éves repertóriumát,** amely jelentős mérték-

REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

TARTALOM

ben megkönnyíti a korábbi cikkek keresését, s a lap gyakorlati használatát. A repertórium a Jász Múzeum honlapjáról mindenki számára elérhető, letölthető és ingyenesen használható.

Kedves Olvasók! Huszonöt évvel ezelőtt nemes szándékkal és közös akarattal megvalósítottunk egy lapot, amely azóta is híven szolgálja a Jászkunság honismeretét és hagyományőrzését. Úgy hisszük nagyon kevés intézmény és alapítvány mondhat magáénak ilyen eredményes vállalkozást. De a sikerhez kellettek a lelkes, önzetlen szerzők, fotósok, szerkesztők, a Jász Múzeum munkatársai, a színvonalasan dolgozó nyomdák, a terjesztők, és Önök kedves Olvasók, akik immáron negyed évszázada hűségesek lapunkhoz. Mindnyájuknak köszönjük az együttműködést, a segítséget, a támogatást, és bízunk benne, hogy lapunk még további számos esztendőn keresztül szolgálhatja nemes ügyünket.

Hortiné dr. Bathó Edit,
a Redemptio lap felelős szerkesztője

Oszét professzori üdvözlet a jászoknak

A Pécsi Tudományegyetem szekszárdi karának dékán-helyetteseként a PTE *Utazó Nagykövet Pályázatát* elnyerve 2017. november 16-17-én részt vettem és előadást tartottam Oroszországban, az Észak-Oszétia-Alánia Autonóm Köztársaság fővárosában, Vlagyikavkázban szervezett *IV. Nartológia a 21. században: modern paradigmák és értelmezések* nemzetközi konferencián. A konferencián előadást tartott Dr. Szabó Géza régész, az MTA BTK Lendület Kutatócsoport munkatársa is.

Ludvig A. Csibirov és Nagy Janka Teodóra Bánkiné Molnár Erzsébet a jász népi jogéletet bemutató könyvéről beszélget. Fotó: Szabó Géza

A magyarországi jászok szempontjából is figyelemre méltó kutatási problémákat megfogalmazó konferencia az előadások szüneteiben szakmai beszélgetésekre is alkalmat adott. Ezek egyike során adtam át *Ludwig A. Csibirov oszét néprajz professzornak* a Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport elnökeként legújabb kiadványunkat: *Bánkiné Molnár Erzsébet történész-levéltáros* a kutatócsoport könyvsorozatának 3. köteteként a közelmúltban *A Jászkun szabadság. A törvényesség helyi sajátosságai a Jászkun Kerület népi kultúrájában (1682-1876)* címmel megjelent könyvét. A konferencia idején 85. születésnapját ünneplő Ludwig A. Csibirov professzor a jász-oszét rokonságra vonatkozó kutatások tükrében megkülönböztetett érdeklődéssel hallgatta a magyarországi jászok sajátos jogállásával és népi jogéletével foglalkozó újabb kutatási eredmények rövid összefoglalását. Egyben kérte üdvözletének tolmácsolását a figyelemre méltó munka szerzője és magyarországi jász barátai számára is.

Dr. Nagy Janka Teodóra
néprajzkutató, dékán-helyettes

Jászladány megváltozott címere

Jászladány község múltjának egyik alig ismert fejezete a települési címerhasználat története. A falu eddig ismert első pecsétnyomója 1733-ban már használatban volt. Rajta az alábbi felirat olvasható: **IASLADAИ.** Az ismeretlen mester tehát rosszul metszette a szöveget, így lett a falu nevében az N betű fordított. A szárazpecséten félköríves címerpajzsban szablyát tartó kar, a karon ülve pedig gyűrűt tartó holló látható. A pajzs tetején pedig megismétlődik a gyűrűt tartó holló alakja. A pajzs két oldalán stilizált takaró tűnik fel. Tehát a fő címermotívumok jórészt megegyeznek a nagyközség ma is használt címerével.

Jászladány első ismert címere

Az időrendben következő ismert kispecsét 1783-ból származik és **IASZLADANY** feliratot vésték rá, valamint rajta jórészt a község ma is használatos címere figyelhető meg.

A félkörív záródású pajzsban szablyát tartó levágott kar látható, de a szablya és a kar között a gyűrűt tartó holló alakja is feltűnik. A címer tetején pedig ismét megjelenik a gyűrűt tartó holló alakja. A címert két oldalról stilizált ágak övezik.

1784-ben azonban egy merőben új címert alkotott a település, ami mégis levezethető a régi címerből. Ugyanis az új címerben a szablyát tartó kart meglehetősen átformálva és stilizálva Jászkürtté alakították át, olyan módon, hogy a kürt alakja a kar formáját, a kürt megcsavart zsinórzata pedig a szablya vonalát követi. A pajzs alakja ovális, amit stilizált takaró vesz körbe. A pontos ábrázolás alapján megállapítható, hogy a pajzs háttere kék színű volt. A takaró felett pedig megismétlődik a Jászkürt és a gyűrűt tartó holló alakja.

Felirata:
POSS: IASZ LADANY * *
SIGILLUM •

Azaz magyarra fordítva: Jászladány község pecsétje.

Ezt követte az 1794-es új pecsétnyomó, ami annyiban tér el a korábbitól, hogy az ovális pajzs felett már koronás tornasisak is látható. A pecsétnyomó latin felirata:

Jászladány 1783-as pecsétnyomója

*** JASZLADANY•**
SIGILLUMPOSS · 1794

Azaz magyarra fordítva: Jászladány község pecsétje 1794.

A község 1801-ben újabb pecséteket vésetett, melyeken a település címerét is pontosan ábrázolták.

Jászladány 1784-es címere

A pecsétnyomó latin felirata:
*** JASZLADANY ~ ***
SIGILLUMPOSS 1801

Azaz magyarra fordítva: Jászladány község pecsétje 1801.

Szeretném kihangsúlyozni, hogy Jászberény város címerének fő eleme már a 17. század óta a pajzson szereplő kék mezőben látható Jászkürt volt. Tehát meglepő és szabálytalan módon 1801-ben Jászladány és Jászberény gyakorlatilag ugyanazt a címerábrázolást használta.

Jászladány Sarlós Boldogasszony titulusú templomának klasszicista stílusú főoltárának retablóján gazdagon faragott koszorúban kék hátterű ovális mezőben aranyszínű Jászkürt figyelhető meg. Az eddigi érintőleges szemlélők a Jászkürt egyik ábrázolásának tartották, de a fentebb leírtak alapján kijelenthető, hogy Jászladány 1784-re visszamenő címerének egyetlen, nagyméretű és színes ábrázolását ismerhetjük fel benne. 1821-ben azonban feltehetően a jogi hibát kijavítandó, Jászladány ismét új nagypecsétet készítetett és meglepő módon ismét visszatért az 1784 előtt használt, ma is használatos motívumokhoz.

Jászladány címere a jászladányi r. k. templom főoltára fölött
Fotó: Bathó Edit

Felirata:
SZABAD: JÁSZ LADANY
VAROSSA PETSETYE 1821

1837-ben a Jászkun kerület részére megküldött települési pecsétleltár szerint az 1801-es Jászkürtöt ábrázoló pecsétnyomót már nem használták és a régi tárgyat pedig elzárták. Így aztán a szokatlan címer hamarosan feledésbe merült, és már csak a jászladányi templomban látható régi címer emlékeztet a különleges történetre.

Végül, de nem utolsó sorban köszönöm a kutatásaimhoz nyújtott segítséget a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárának.

Dr. Farkas Kristóf Vince
történész muzeológus

A jánoshidai premontrei rendház titkai

A francia eredetű Premontrei rend Magyarországon III. Béla király uralkodása idején jelent meg. A rendi hagyomány szerint az első kolostor Nagyváradon volt, majd rövidesen követte a jászói, a garábi, a kökényesi és a jánoshidai prépostságok alapítása. A királyi birtokadományokon létrejött 1186 körül a jánoshidai prépostság, a Zagyva mellett, az észak-déli, valamint kelet-nyugati utak találkozásánál.

Feladata volt a kanonok rendnek a keresztény hitre való térítés mind a magyarok, mind a fontos átkelőhelyek védelmére telepített besenyők körében.

„A templom felépítésében jelentős szerepe lehetett Jób váci püspöknek (1170-1185), a későbbi esztergomi érseknek, a székesegyház és a palota egyik építtetőjének. Az említett történeti adatok mellett erre utal az esztergomi és a jánoshidai építkezések közötti hasonlóság." Az 1971-73. évben történt műemléki helyreállítás hozta felszínre a középkori részleteket.

A török háborúk alatt a falu, a templom és a kolostor is jelentősen lepusztult állapotba került. A török idők után, I. Lipót 1688-ban az aszódi és jánoshidai birtokokat egyesítette és Mayners Kázmér strachovi premontrei kanonoknak, a későbbi lőcsei plébánosnak adományozta. Halála után Pfendler Miksa, a Brün melletti zabdrovici premontrei apát lett a birtokos. Ő volt a hódoltság után, aki a templom legszükségesebb helyreállítását elvégezte. Ebben az időben telepítettek új lakosokat a Dunántúlról, és Morvaországból, később a Felvidékről is történt betelepítés. Matuska Kristóf prépost idején építették át a templomot jelenlegi, illetve a műemléki helyreállítás előtti állapotába (1756). II. József 1782-ben a szerzetesrendeket feloszlatta.

1786-ban két szerzetes élt Jánoshidán. 1802-ben, amikor I. Ferenc visszaállította a szerzetesrendeket, Jánoshidát Csornához csatolták. Az egyesített prépostság első prépostja Harsányi István lett, aki Jánoshida plébánosa is volt előtte.

Az I. katonai felmérés (1763-1785) térképén a jelenlegi rendház épületének helyén megtalálható a régi rendház rajzolata, amely akkor még földszintes épület volt.

A templom rendbetétele után az 1800-as évek elején épült fel az új rendház, 1816-18-ban. Az egyemeletes épület U alaprajzú, az udvart kőkerítés veszi körül, a nyugati oldal két sarkán bástyaszerű kiszögelléssel.

Az épületben 12 cella, 2 refektórium, 1 konyha, 2-2 fürdő és illemhely volt, valamint az emeleten kápolna. Az épület alatt nagy pince található, melynek az aljzata jelenleg jóval magasabban van, mint eredetileg volt. Feltöltődött az évek alatt.

Az udvar keleti oldalát teljes hosszában egy nyeregtetős épület zárja. Ez eredetileg a kastély kiszolgáló épülete volt, konyha, kamra, mosó konyha stb. Ebben a részben volt a lakrésze a harangozó templomszolgának (Brúnó testvérnek). Ebben az épületben a hatvanas években három szolgálati lakást alakítottak ki, amit később a lakók meg is vásároltak.

1945 előtt 4-5 szerzetes is élt Jánoshidán, részt vettek az egyházi birtok, a gazdaság irányításában, az oktatásban és természetesen a papi szolgálatban. Az 1950-es években a szerzetesrendek újbóli betiltása után két premontrei pap (Herman Mihály, Medárd plébános és dr. Tóth Béla Péter atya) élt, a jánoshidaiak által „kastélynak" nevezett impozáns épületben. Rajtuk kívül két apáca, – Karola, és Júlia nővér, valamint egy ferences szerzetes, Brúnó testvér. Az államosítás után az egyházi személyek lakrésze mellett a többi helyiségben tanítók, agronómusok laktak. Óvoda, iskola, idősek napközi otthona is volt az épületben. Az új plébánia felépülése után 1964-65 körül hagyta el a papság a rendházat.

A rendszerváltás idején a Premontrei rend nem kérte vissza a Kastély épületét, önkormányzati tulajdonba került. Egy ideig még szolgálati lakásokként szolgált. Ekkor belső átalakítások is történtek.

Új falakat építettek be, az eredeti falakat lefestették stb. Az állaga funkció híján a jelen időszakig folyamatosan romlott, a tetőről sok pala hiányzott, beázások is történtek. A műemlék jellegű épület megmentése érdekében a tetőszerkezetet néhány éve lecserélték cseréptetőre. Az önkormányzat minden évben pályázatot nyújtott be a rendház felújítása, megmentése érdekében. 2017-ben végre sikerült 300 millió forint támogatást nyerni a település emblematikus épületének, történelmi, kulturális örökségének megvédése érdekében. A felújítási kérelemben, pályázatban a következő funkciókat jelölték meg. A földszinti részen: a Premontrei rend jánoshidai emlékeit bemutató egyháztörténeti állandó kiállítást, az emeleten közösségi terem, előadások tartására alkalmas konferencia terem kialakítását tervezték. A beruházás megkezdése előtt a Műemléki Felügyelőség a belső falakon eredeti falfestmények nyomaira bukkant, ezért először azok feltárását kezdik meg. A feltárás után indulhat meg az épület külső, belső felújítási munkája, amit szeretnének 2020 júniusáig befejezni. Jánoshida 2020-ban rendez Jász-világtalálkozót, a felújított rendház átadása és bemutatása szép eseménye lenne a rendezvénynek.

A rendház épülete ma, a felújítás előtt ***Fotó: Suba Bea***

Felhasznált irodalom: *Kozák Károly: A jánoshidai rk. templom, volt premontrei prépostság régészeti kutatása (1970–1974) In: Jász Múzeum jubileumi évkönyv 1874–1974. Jászberény, 1974. 277-322.*

Zámbori János
emeritus jászkapitány

110 éve hunyt el szászi Kovách Albert Csépa község első postamestere

Nemes szándék vezérelte Csépa község Önkormányzatát, valamint a szervezőket, amikor 2017. október 10-én egy szép ünnepség keretében felavatták a csépai posta épületén szászi Kovách Albert, a település első postamesterének emléktábláját. A cselekedet azért is különösen tiszteletre méltó, mert a zömmel római katolikus vallású település lakosai elismerve az egykor községükért oly sokat fáradozó, evangélikus vallású férfiú érdemeit, örök emléket állítottak neki.

A jelenlévőket Borsos Ibolya körzeti postavezető asszony köszöntötte, majd Pap-Váry Elemérné: Hitvallás című verse hangzott el Pap Erzsébet kántornő tolmácsolásában. Ezt követően szászi Kovách Albert életére és munkásságára Cseténi Mihályné ny. tanárnő emlékezett, aki évek óta kutatja az utókor által elfeledett jeles férfiú példaértékű tevékenységét. Ezután Lázár Zsolt evangélikus esperes és dr. Hubert Gabriella, az Evangélikus Országos Gyűjtemény igazgatója ünnepélyesen átadta az emléktáblát a település közönségének, majd elhelyezték rajta az emlékezés és a tisztelet koszorúit. Az ünnepség Koncz Tibor református esperes záró gondolataival fejeződött be.

Szászi Kovách Albert emléktáblája a csépai Posta területén
Fotó: Kovács Sándor

De ki is volt szászi Kovách Albert? Cseténi Mihályné tanárnő kutatásai alapján ismerjük meg hát gazdag munkásságát:

„Szászi Kovách Albert 1828-ban született Oláh-Sztamorán (Temes vármegye), ahol apja, Kovách Teofil ágostai evangélikus teológiát végzett közjegyző volt. Középiskolai és jogi tanulmányait Nagybecskereken és Losoncon végezte. Egy ideig mint patvarista a Nógrád megyei szolgabíró mellett működött.

A szabadságharc alatt nemzetőrként Temerinben harcolt a rácok ellen, majd Pesten honvédtüzérnek állott, s végül mint komáromi kapituláns a megbízhatatlanok listájára került.

1848-ban szüleivel Nemes-Csépára költözött kiváltott zálogbirtokukra. 16 évig a Coburg-Koháry herceg uradalmaiban gazdatisztként dolgozott. Atyja halála után végleg hazaköltözött, s az 1869 tavaszán felállított postahivatalnak ő lett a vezetője, postamestere.

Cseténi Mihályné tanárnő
Fotó: Kovács Sándor

Érdeklődése, tevékenysége sokirányú volt. Magas szinten, igényesen élte kora vidéki értelmiségének életét. Első időszakban folyamatosan végezte néprajzi, nyelvészeti gyűjtéseit, melyet a Magyar Nyelvőr is közölt. Pl. Gyermekjátékok, A kettős betűk egyszerűsítése, Gazdasági műszók, Mesterműszók, Ruhanevek, Vízi madarak nevei, Eke, ökrös szekér, lovas kocsi, Tiszai vízimalom, Halászati eszközök, Varga, csizmadia. 1872-77 között 18 közleménye jelent meg, a legtöbb Csépáról.

A régészet iránti érdeklődését az 1876-ban Budapesten tartott nemzetközi ősrégészeti kongresszus keltette fel. Még ez év október 12-én Römer Flóris apát (a régészet atyja) jelenlétében Puszta-Istvánházán végeztek ásatást a környék értelmiségei, birtokosai, akik megalakították a Tiszazugi Archaeológiai Társulatot. Elnöke Széll Farkas kunszentmártoni járásbíró, titkára Kovách Albert csépai postamester, múzeumőre Schweiger Lajos földbirtokos volt. Széll Farkas távozása után a tiszazugi br. Fechtig Imre lett a társulat elnöke, akinek kastélyában megalakították a társulatot, s 1877-től helyt adott a társulat könyvtárának és gyűjteményének. További tagok: gr. Bolza József tiszakürti birtokos, Elek Salamon, Eördögh Gyula birtokosok, akik anyagilag és munkásokkal is segítették az ásatást.

Az ásatásokról írott cikkei az Achaeológiai Értesítőben, országos lapokban is megjelentek. Pl. a tiszazugi lovas sírokról, Őskori aranykarika stb. Szinnyei József közli Kovách Albert saját életrajzi feljegyzései alapján kéziratos munkáit: Tiszazugi keramika rajzokkal, Tiszazugi ásatások csoportosítása. Rajzok: Czompódháti urnatemető, A magyarok eredete a babiloni torony építésétől kezdve chronológiai táblázatokban, Árpád ezredéves családfája, Nemes-Csépa kuriális helység családfája, Árpád honfoglaló hadainak hadjárata Anonymus szerint. Oklevél és régi könyvgyűjteménye volt. Ezek sajnos eltűntek.

Gyermekei Csépán születtek. Betegsége után 1919-ig Etelka lánya végezte a posta vezetését. Géza fia 1869-ben született, aki középiskoláját a szarvasi Ágostai Evangélikus Főgimnáziumban végezte. 1877-től a Budapesti Egyetemen jogot végzett. Utána végzettségének megfelelően több munkahelyen dolgozott.

Kovách Albert 1907. november 27-én hunyt el. Ez alkalomból az egyesült protestáns egyház rendkívüli gyűlést tartott, amelyen egyházfelügyelőjük érdemeit jegyzőkönyvben rögzítették.

Kovách Albert temetésének napján a temetést végző főtisztelendő Petrovics Soma esperes úr 100 koronát adott át olyan célból, hogy az összeg „Kovách Albert” címen, mint tőke szerepeljen, melynek kamata minden év őszén, vagyis halála napjának évfordulóján, valamely, az egyház presbiterei által kijelölt szegény evangélikus tanulók felruházására, illetve valamely evangélikus család felsegélyezésére fordítandó legyen.

Édesapja eltemetéséért fia, szászi Kovách Géza levélben mondott köszönetet az egyházközségnek, melynek szövegét jegyzőkönyvben rögzítették.

Kovách Albert egyházi tevékenysége

A törökök elvonulása után, az 1720-as évek elején a Csépára visszatérő őslakosság zöme római katolikus vallású volt, 1738-ban lett önálló plébániája a Váci Egyházmegye keretében.

A kis létszámú evangélikus lakosság elvált Tiszaföldvártól, s a szentesi anyaegyházhoz csatlakozott, az alapvető egyházi szolgáltatásokat a római katolikus egyház lelkésze végezte: keresztelés, esketés, temetés, harangozás.

A szentszék 1855-ben megkötött konkordátuma, majd az ezt követő esztergomi tartományi zsinat 1858-ban megtiltotta ezt a szolgáltatást. Ez is felgyorsította, hogy minél előbb megszervezzék kis egyházukat, ami 1858-ban meg is történt.

A környékről, főként Tiszasasról beköltözött reformátusok is csatlakoztak, összefogtak 1858-ban, és 1864-ben felvették az „Ágostai és helvét hitvallású egyesült protestáns egyház" nevet. A konfliktusok azonban hamarosan jelentkeztek, gyűltek, melyek 1927-ben elváláshoz vezettek. Ezek után alakult meg a „Csépai evangélikus missziói egyház." Édesapja, Kovách Teofil 1863-ban bekövetkezett haláláig az egyház felügyelője volt. Kovách Albert hazaköltözése után az Egyesült Protestáns Egyház presbitere lett. Hamarosan helyettes felügyelővé, iskolaszéki elnökké, majd 1878-ban felügyelővé választották, mely tisztséget 1907-ben bekövetkezett haláláig betöltötte. Gyűléseikről, megbeszéléseikről 1865-től kezdve jegyzőkönyvet vezettek. Ő maga röviden megírta az evangélikus egyház történetét. A helyi gyülekezetben végzett munkájáról, a működése alatt keletkezett iratok, levelezések tájékoztatnak. Mindezekből képet kaphatunk egyéniségéről, igényességéről, egyházával szemben érzett felelősségéről, hihetetlen munkabírásáról. Az anyaegyház vezetői több esetben nyilatkoznak elismerően felügyelői munkájáról, emberiességéről, tekintélyéről. Kérik, hogy mindenre figyeljen, segítse, irányítsa a tisztségviselők, az egyházközösség munkáját. Pl. nagy gonddal szervezte, sokat levelezett az iskolai oktatás érdekében.

A rossz állapotú protestáns egyházi épület felújítása helyett – szűkös anyagi helyzetük ellenére – az új építése mellett döntöttek. Gyűjtésbe kezdtek, melyhez őfelsége Ferenc József magyar király is 150 Ft-ot adományozott. A többségi római katolikus lakosok közül is sokan adakoztak. Az építés megszervezése, lebonyolítása Kovách Albert egyházfelügyelőre hárult. A templom, az iskola, a lakás avatására 1889-ben került sor, melyen az ökonómia jegyében a római katolikus lakosok közül is sokan részt vettek.

Kovách Albert jelentősége

Az első csépai postamester, Kovách Albert 110 éve hunyt el. Élete és munkássága tipikus példája a reformkorban nemzeti eszmékért lelkesedő, a hazáért fegyvert fogni kész, a hazai tudományok fejlődéséért is aktívan tevékenykedő kisnemesi, értelmiségi alakjának. Hű és elkötelezett világi vezetője evangélikus egyházának, annak gyarapodását, főleg a gyermekek iskoláztatását tartotta fontosnak. Csépa és a Tiszazug vonatkozásában az első nyelvészként, az első néprajzkutatóként és az első régészként említhetjük őt."

(Az írást a Csépai Napló 2017. december 18-i számából vettük át.)

In memoriam Paksy Gábor építészmérnök (1933–2017)

2017. december 24-én, hosszas betegség után Budapesten elhunyt Paksy Gábor építészmérnök, a magyar urbanisztika meghatározó személyisége.

Paksy Gábor 1933. április 30-án született Jászberényben. 1956-ban a Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karán szerzett építészmérnöki diplomát, majd 1968-ban ugyanitt városgazdaság-városépítés szakmérnöki oklevelet.

Szakmai pályája kezdetektől a területrendezés-területfejlesztés szakterülethez kötötte. 1956-64-ig Jászberény osztályvezető főmérnöke, 1964-73 között Szolnokon és Debrecenben látott el főépítészi feladatokat. 1973-75 között a Városépítési Tudományos és Tervező Intézet (VÁTI) irodavezetője, 1975-81-ig az ÉVM főosztályvezetője, 1981-1989 között a VÁTI igazgatóhelyettese, 1989-től 2004. évi nyugdíjazásáig a VÁTI vezérigazgatója. Nyugdíjasként az állami irányítás szakértőjeként hasznosult élettapasztalata.

Paksy Gábor sokat tett a területfejlesztés- és rendezés közötti ellentétek feloldásáért, azok együttes kezeléséért. Kezdeményezője és szervezője volt a területi tervek egymásra épülő rendszere kialakításának.

Kiemelkedő érdeme a rendszerváltást követően, a tervező vállalati struktúra privatizációja során, az ott felhalmozódott tervtári-könyvtári anyag megmentése az általa kezdeményezett és szervezett alapítvány keretei között. Ez a dokumentációs anyag ma a Lechner Tudásközpont kezelésében szolgálja a különböző szakterületeket.

Paksy Gábor mindenkor ápolta a szülőföldjével kapcsolatát. Rendszeres találkozókat szervezett a Jászberényből elkerülteknek. Részt vett az elszármazott és otthon élő jászokat összekapcsoló Jászok Egyesülete 1991-es újraindulásában, haláláig ügyvivője, majd elnökségi tagja volt annak.

Paksy Gábor építészmérnök

A Magyar Urbanisztikai Társaságnak kezdetektől tagja, 1989-1997 között elnöke. 1985-ben és 1998-ban megkapta a Hild Emlékérmet. Nyugdíjazásakor a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje állami kitüntetésben részesült. Ő maga a szülővárosától kapott Pro Urbe Jászberény díjra volt a legbüszkébb.

Végső búcsúztatására 2018. január 22-én (hétfőn) délután 3 órakor került sor Budapesten, a belvárosi Szent Anna templomban.

Együtt érzünk az elvesztés fájdalmában feleségével, fiával, leányával és unokáival. Emlékét megőrzi a magyar urbanisztika és a jászok közössége.

Dr. Dobos László,
a Jászok Egyesülete elnöke

Emlékezés régi jászberényi tanárokra VI.

A József Nádor Reálgimnáziumban – ma Lehel Vezér Gimnázium - a 20. század első felében két nagy kaliberű mennyiségtan-természettan tanár tanított.

Józsy Ferenc és Gergely Adolf egy időben kerültek a főgimnáziumba, s az évek során kezdetben tanárként dolgoztak együtt eredményesen az iskolai munkában és az iskolával kapcsolatos rendezvényeken. 1926-tól pedig Józsy Ferenc igazgatóként támogatta, segítette Gergely Adolf egyedülálló aviatikai (a repüléssel kapcsolatos) munkáját. Kettőjük közül elsőként Józsy Ferencre emlékezem.

Józsy Ferenc 1891-ben született Manigán (a mai Szlovákiában, Pozsony és Nagyszombat közötti település). A pozsonyi főgimnáziumban érettségizett 1909-ben, majd a budapesti tudományegyetemen tanult *bölcsészettan hallgatóként.* Az egyetemi évek alatt a hallgatói körök választmányi póttagja volt. A 20. század elején a Budapesti Hírlap több alkalommal is beszámolt jótékony célú hangversenyekről, melyeken az egyetemista Józsy Ferenc is szerepelt. Például 1913. március 5-én a Mária Dorotea Egyesület (magyar tanítónők és nevelőnők első hazai egyesülete 1885-ben alakult Mária Dorothea főhercegnő védnöksége alatt) a Zeneakadémia kistermében rendezett hangversenyt, melyen közreműködött *„zene és- énekszámokkal Stróbl Alajosné, Benkő Alisz, Józsy Ferenc, Hám Gyula és az Egyetemi énekkarok. …Józsy Ferenc .. Petőfi dalokat énekelt Juries Miklós művészi cimbalomkíséretével…"*

1913. március 14-én pedig arról tudósított a Pesti Hírlap, hogy *„Az Egyetemi Énekkarok hangversenye szerdán este folyt le díszes és szépszámú közönség jelenlétében a zeneakadémia hangverseny-termében. … A Török imában, molyét stílszerűen törökül adtak elő, pompásan érvényesült Józsy Ferenc csengő baritonja …"*

Részt vett bálok szervezésében is. A Budapesti Hírlap 1913. február 25-én hírelte, hogy *„A Ferenc József tanítók házának főiskolai ifjúsága március 6-án a magyar tanítók otthonában (IX., Kinizsy-utca 16.) táncmulatságot rendez. … A rendezőség élén ifjabb Józsy Ferenc áll, a ki mellett száztagú bizottság készíti elő a fényesnek ígérkező estét."*

1913-ban megkapta mennyiségtan-természettan tanári diplomáját. 1914-től a móri állami polgári iskola tanára lett, de az I. világháború az ő életébe is beleszólt. 1914-ben bevonult a 4. honvéd ágyús ezredhez, s a Balkán kivételével minden fronton harcolt, 41 hónapig volt katona, 1916-ban hadnagyi rangot kapott.

Signum Laudis Katonai Érdemérmék

Károly csapatkereszt

Białoskurski Ödön: *A m. kir. 37. honvéd tüzérdandár története 1914-1918 I. köt. A m. kir. 4. honvéd tábori ágyúsezred története* (Budapest, 1939) című könyvében találtam utalást Józsy Ferenc katonaéletére. 1916. október 2-án az oroszokkal szembeni harcban két tüzér halt meg, akiket eltemettek, amikor a tüzelés alábbhagyott. *„Pap nem volt, Józsy Ferenc hadnagy, elsőtiszt búcsúzója és imája kísérte őket a lövegállás mellett megásott sírjukba. Két nagy fa között nyugosznak a hűs zydowka-i erdőben."* Szintén ebben a könyvben olvasható, hogy a 2. ágyúsüteg parancsnoka volt 1917 májusában és júliusában.

Tüzérfőhadnagyként szerelt le 1918-ban. A háborúban mutatott hősiességéért megkapta a kardokkal ékesített ezüst és bronz Signum Laudis (Dicséret jele), a Károly csapatkeresztet, s a magyar és osztrák Háborús Emlékérem tulajdonosa.

Háborús Emlékérem

A leszerelés után, 1919-ben, Jászberényben kezdte a munkát helyettes tanárként. 1919. július 12-én rendes tanár címet kapott. Mennyiségtan és a természettan mellett tanított görögpótló irodalmat, rajzoló geometriát is. A mennyiségtant mindvégig, a természettant csak rövidebb ideig tanította.

Az 1923/24-es tanévben rendkívüli tárgyként a VIII. osztályosok fizikai gyakorlatait vezette, s a tanítottakhoz kapcsolódott a városi villanytelepen és a jászberényi kórház modernül felszerelt röntgenlaboratóriumában történt látogatásuk. Az iskola tanórán kívüli életéből is kivette részét, különböző ideig értekezleti jegyzőként, a természettani szertár őreként, az ifjúsági Segítő Egyesület ügyvezető elnökeként munkálkodott. Majd igazgatóként az ifjúsági sportkör tiszteletbeli elnöke volt. 1926-ban ugyanis megbízott igazgató, 1927-ben kinevezett igazgató lett 1935-ig. 1935 októberétől a debreceni tankerületi királyi főigazgatói hivatalhoz helyezte át a vallás- és közoktatásügyi miniszter, főigazgató-helyettesnek. A tankerület középiskoláinak ügyeit intézte szakelőadói minőségben.

A debreceni tankerület felügyelő bizottságának alelnökévé is kinevezték. „A megbízatásban azonban nem találta meg azt a széleskörű munkalehetőséget, mellyel tevékeny részese lehetett volna az új közoktatásügyi kormányzat kiépítésének." Egy félév elteltével kérte visszahelyezését az iskolába, 1936. május 1-i hatállyal vissza is került, s 1938-ig folytatta igazgatói tevékenységét.

Az 1935/36-os tanévben tanügyi tanácsosi címet kapott. 1937. elején a debreceni tankerület iskoláinak mennyiségtan tanulmányi felügyelője lett, s májusban a kisvárdai állami gimnáziumba látogatott, 1938-ban Kisvárdán és Nagykállóban tett hivatalos látogatást.

Évente kapott megbízást különböző gimnáziumok *magánvizsgálatainak vezetésére* – (Jászapáti, Balassagyarmat, Salgótarján) – és elnökölt érettségi szóbeli vizsgákon – (Szolnok, Debrecen).

Igazgatóként figyelme minden részletre – tanárkollégái, diákok s az iskola felépítettsége, állaga – kiterjedt, a legjobb megoldásokat kereste az eredményesség, a megelégedettség elérésére.

1927/28-ban a tanévi értesítőben foglalkozott a negyven éve, az átadáskor még pompás épület hiányosságaival. „*Az intézet … 1889-ben költözött be mai épületébe. Annak idején az épület megfelelhetett rendeltetésének, mert a tanulók száma 200 körül ingadozott, ma azonban, mikor a tanulóknak országszerte tapasztalható létszámcsökkenése után is iskolánkba 306 tanuló iratkozott be, céljának annál kevésbé felel meg,…felsorolja a hiányzó termeket, a szertárak kicsi méretét. A helyiségek számának elégtelensége miatt különösen a gyakorlatok és a kísérleti tárgyak tanárai, valamint az ifj. egyesületek vezetői már évek óta csak a legnagyobb nehézségek leküzdésével tudnak eredményes munkát végezni.*" S utal arra, hogy a változtatásokról már tárgyaltak a város polgármesterével, de eredmény nem született, főleg az anyagiak miatt.

Minden új dolgot, módszert, ami az oktatás és a nevelés eredményességéhez hozzájárult erkölcsileg és anyagilag támogatott. Így például a repüléssel kapcsolatos elméleti és gyakorlati tevékenységet. A repülés fontosságával, oktatásával az Országgyűlésben is foglalkoztak, s 1928. március 19-én képviselői hozzászólásban hangzott el a következő: „*Különös dicséretére szolgáljon Magyarországnak, hogy nálunk is akadt egy iskola, a jászberényi állami reálgimnázium, amely e téren úttörő munkát végzett. Ennek az intézetnek igazgatója, Józsy Ferenc különös megértéssel támogatta az ifjúság törekvéseit s a Magyar Légügyi Hivatal is mindent elkövetett abban az irányban, hogy az ifjúságnak ez a törekvése előrehaladhasson.*" – mondta Karafiáth Jenő (politikus, 1922 és 1931 között országgyűlési képviselő, 1937 és 1942 között Budapest főpolgármestere).

Igazgatói és tanári munkája mellett irodalmi tevékenységet is folytatott. Az 1926/27. évi gimnáziumi értesítőben *A matematika tanításának története iskolánkban a reformáció elterjedéséig* című értekezése, amelyben a katolikus iskolák matematika oktatását elemezte. A bevezetőjében a következőket írja: „*A tananyag az egyházi iskolákban a középkor nevelési céljának felelt meg. »Az*

Józsy Ferenc

értelmi nevelés csak egyetlen méltó feladatot ismerhetett: annak a műveltségnek a megadását, mely a szent Írásnak, az egyházatyáknak, az egyházi íróknak a megértését célozza; az erkölcsi nevelés feladata pedig csak az lehetett, hogy az egyén Krisztus példáját követve magát érdemessé tegye Isten országára.«" Az írás olvasható jelenleg is a JNSz megyei Verseghy Könyvtárban.

Az Országos Közoktatási Tanács matematika-fizika tantervi bizottságának meghívott tagja volt, s a budapestvidéki tankerület igazgatóinak értekezletén 1929. május 20-21-én, Miskolcon *Az érzelmi nevelés fokozásának eszközeiről* címmel tartott előadást, ami később nyomtatásban is megjelent.

Többször volt előadója a budapesti vegyesdandár altisztképző tanfolyamának. Népművelési, liceális előadásokat is tartott a városban. Például 1922-ben a főgimnázium fizika termében a katód- és anódsugarakról. Jász Hírlap 1922. március 5-én a következőt írta erről: „*A közönség zsúfolásig megtöltötte a termet s a tanulságos szép előadásér meleg ovációban részesítette az előadót.*" 1928-ban A Felvidék-ről népművelési előadást tartott. 1929-ben liceális előadása volt a pedagógia új irányairól. 1934-ben a *jászberényi Katolikus Hét rendezésében „A katolicizmus és a közélet"* címmel tartott előadást.

Jász Hírlap 1930. február 16-án tudósított arról, hogy „*A jászberényi felnőttoktatási szervezet Józsy Ferenc igazgató elnöklete alatt újult erővel fogott hozzá, illetve újult erővel folytatja a szabadelőadások akcióját.*" A városban több helyszínen került sor a rendezvényekre.

A város közéletében igen tevékenyen vett részt. Városi képviselőként „*Ha megjelent az üléseken, felszólalásaival nem egyszer irányt adott a tárgyalások menetének, ami nem egyszer üdvös határozatokat eredményezett*" – írta kollégája, Fazekas Ágoston az 1937/38-as tanévi értesítő búcsúztatójában.

A következő felsorolásból látható sokrétű közéleti feladatvállalása: Az Iparostanonc iskola felügyelő bizottságának, a Községi polgári iskolaszéknek alelnöke volt, s tagja volt a jászberényi Római Katolikus Iskolaszéknek, az Állami Elemi Népiskolák gondnokságának és Központi Választmányának, az Óvodák felügyelő bizottságának. A jászberényi Stefánia Szövetség főtitkári teendőit is ellátta.

Választott tagja volt a Jászberény Megyei Város Képviselő-testületének, a Római Katolikus Egyházközség képviselő-testületének és a Katolikus Népszövetség helyi fiókja igazgatóságának.

Balázs Béla tanítóképző-intézeti igazgató főigazgatói teendőkkel való megbízatása után elnöki feladatot látott el a Jászberény Iskolán kívüli Népművelési Bizottságában.

A Polgári Lövész Egyesületnek, a Tisztviselők Szövetkezete kerületi választmányának az elnöke volt. Tagja volt a Palotási Dalkörnek és a kör választmányának.

1928 júniusában megalakult a Jászberényi Gimnáziumi Iskolatársak Egyesülete, melynek ügyvezető igazgatója lett. Az eseményről *Nagy érdeklődés és lelkesedés mellett alakult meg a Jászberényi Iskolatársak Egyesülete* címmel a *Jász Hírlap* is beszámolt. Az alakuló gyűlésen Józsy Ferenc „*Rámutatott a megalakulás szükségességére ugy hazafias mint társadalmi szempontból*" – írta az újság. *(folytatás a 10. oldalon)*

(folytatás a 9. oldalról)

A Jászberényi Kaszinó Egyesület, az Úri Kaszinó tagja volt, 1931-ben pedig az Úri Kaszinó igazgatójának választották. 1933. április 30-án a Vöröskereszt jászberényi választmányának alelnöke lett. Az 1935-ös jászberényi törvényhatósági választásokon a Nemzeti Egység pártja tagjaként, 3. helyen lett a törvényhatósági bizottság tagja. – írja a 8 Órai Ujság.

Több alkalommal képviselte a várost különböző eseményeken, rendezvényeken. 1929. április 20-án Almásy László 200 terítékes ebédet adott tisztelőinek és barátainak. Városunkból *dr. Friedvalszky Ferenc polgármester és Józsy Ferenc áll. reálgimnáziumi igazgató vettek részt az ünnepi ebéden…* – jelent meg a hír a Jász Hírlapban.

A Kis Újság 1930. június 3-án számolt be arról, hogy Jászberényben harmincezer ember ünnepelte Apponyi Albertet, *aki a Jászságnak 50 esztendő óta követe.* Az ünnepségen a helyi előkelőségek között ott volt Józsy Ferenc is.

1930. szeptember 13-án arról tudósított a Jász Hírlap, hogy Dr. Vass József népjóléti miniszter temetése az Országház kupolacsarnokából indult, s csak meghívottak vehettek részt. *„Városunkból dr. Friedvalszky Ferenc polgármester és Józsy Ferenc reálgimnáziumi igazgató kapott meghívót. Az utóbbi részt is vett a temetésen."*

Sok alkalommal kérték fel ünnepi vagy megnyitó beszéd tartására. 1928-ban például beszédet mondott a Jászberényi Kaszinó Egyesület március 15-i díszvacsoráján és a jászberényi Katholikus Sajtónap alkalmával tartott népgyűlésen is.

A jászberényi Keresztény Nőegylet alapításának 50. évfordulója alkalmából 1929-ben *felemelő és feledhetetlen* ünnepségsorozatot rendezett. Az ünnepség alatt hat emléktáblát lepleztek le. Az eseményekről a Budapesti Hírlap tudósított október 9-i számában, ebben olvasható: *„Beleznay Antal dalszerző emléktáblájánál Józsy Ferenc reálgimnáziumi igazgató mondott nemeshangú emlékbeszédet, a „Két lánya van a falunak – két virága" szerzőjéről."*

1933 decemberében az Actio Catholica díszgyűlésén mondott beszédet. Dr. Kele István főesperes, apátplébánost pápai prelátussá történt kinevezése alkalmából pedig a város nevében díszebéden üdvözölte.

A Jász Hírlap hírelte 1930. november 29-én, hogy a jászberényi Keresztény Nőegylet téli teadélutánján *„nagyszerűen felépített, magvas beszédet mondott Gr. Zichy Nándorról, a magyar katolicizmus egyik legnagyobb apostoláról."*

Kisegítette a jászberényi magyar királyi állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézetet. Ugyanis az 1921/22-es tanévben nehéz helyzetbe került a Tanítóképző.

Nyugdíjazások, áthelyezések miatt minimumra csökkent a tanári létszám. *„E nehéz helyzetben hathatósan támogatta intézetünket a helybeli főgimnázium nagy képzettségű tanára: Józsy*

Józsy Ferenc 1965-ben

Ferenc, aki november elejétől az iskolai év végéig nem csak hogy készségesen vállalkozott a III–IV. évfolyamban a fizika heti 5 órában való tanítására, hanem mindkét évfolyamnak, hetenkint 1–1 alkalommal, a főgimnázium fizikai előadó termében mutatott be a népiskolai tanítás szempontjából annyira fontos fizikai kísérleteket." – írták a Tanítóképző 1918-1930-as értesítőjében.

Dolgozott Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósági bizottságában. Aktív tagja volt az Országos Középiskola és Katolikus Tanáregyesületnek, a Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Egyesületnek, az Országos Eötvös-alapnak. Az Országos Frontharcos Szövetség igazgatósági, választmányi, rendes tagja volt.

A Természettudományi Társulatban is tevékenykedett, s társulati tagként vett részt 1926-ban egy hagyatéki tárgyaláson, melyről a Természettudományi Közlöny következő év január 1-i számában olvashatunk: *„Az első titkár jelenti, hogy néhai Baranyi Balázs tagtársunk hagyatéki tárgyalását folyó hó 19-én Jászberényben megtartották, amelyen Józsy Ferenc tagtársunk képviselte Társulatunkat, akinek értesítése alapján bejelenti, hogy a költségek levonása után 4,000.000 korona jut hagyatékképen Társulatunknak – örvendetes tudomásul szolgál. A Választmány a hagyományozó özvegyének és a Társulat érdekében fáradozó JÓZSY FERENC tagtársunknak hálás köszönetét fejezi ki."*

1930. december 4-én a Szent István Társulat igazgatóválasztmányi ülésén többekkel együtt felvették a Társulatba, mely eseményről a Katolikus Szemle 1931. évi 1. száma tudósított.

Értékes tevékenysége mindig Jászberény fejlődését, jövőjét szolgálta, ezzel köztiszteletet és megbecsülést váltott ki. A Budapesti Hírlap 1935. március 24-i számában Diószeghy Miklós Szemben a jászberényi kürttel című teljes oldalú cikkében olvasható a következő: *„Ennek a városnak kiváló vezetőemberei vannak. Nehéz lenne az egész névsort elmondani. Tudjuk, hogy sok név kimarad, de mégis ötletszerűen megemlítjük …, Józsy Ferencet a József nádor reálgimnázium igazgatóját és a kaszinó vezetőjét, …"*

Józsy Ferenc Jászberényben alapított családot. Felesége Almásy Mária, akinek édesapja, Almásy Antal 25 évig volt Jászberény főjegyzője. Egy fia volt, Ferenc.

1938-ig dolgozott Jászberényben. Saját kérésére 1938. július 1-i hatállyal a budapesti X. kerületi állami Szent László Gimnáziumba helyezte át a vallás- és közoktatásügyi miniszter igazgatói minőségben.

A korábban említett évkönyvi búcsúztatóban, a tantestület nevében többek között a következőket írta Fazekas Ágoston: *„Áthelyezése kitüntetés, aminek csak örülnünk lehet. Kitüntetés, mert a nagyobb intézet vezetése nagyobb feladatokat ró a pedagógus-vezetőre, s ezeknek a nagyobb feladatoknak elvégzésére és sikeres megoldására a tanügyi főhatóság őt szemelte ki, mint olyan tanügyi férfiút, aki már eddig is számtalan jelét adta kiváló képességeinek.… Amennyire örülünk azonban annak a kitüntetésnek, intézetünk eddigi igazgatóját érte, annyira fájlaljuk is távozását intézetünk életéből. Fájlaljuk őszintén és igazán, mert benne olyan igazgatót veszít el a jászberényi gimnázium, akit energia, jószívűség, pedagógiai rátermettség, határozott és alapos pedagógiai irányítás jellemez, és aki tökéletesen*

érvényesítette az igazgatásban a valláserkölcsi emelkedettséget, törhetetlen hazafiúi érzést, a vallási és nemzeti szempontokat… De munkakedvének új és nagyobb tér kellett, … Bizton hisszük, hogy új állomáshelyén is hű marad a nagyszerű tradíciókhoz, és még igen soká és igen sokat fog használni magyar nemzeti kultúránknak és szerencsétlen magyar hazánknak."

Az Aero-kör tagjai is búcsút vettek a távozó igazgatótól az 1938. évi záróülésen. „*Az Aero-kör története – mondotta Gergely Adolf vezető tanár – jelentékeny darabja az igazgató által vezetett intézet történetének. Szívéhez nőtt ez is, mint az iskola többi megnyilvánulása. Hozzátartozott az iskola belső életéhez, mint a tanítás és a nevelés egyik szerve. S boldognak láttuk, együtt örült az ifjúsággal, mikor nemcsak itt bent, hanem az iskolán kívül is tudomást szereztek az Aero-kör szerény munkájáról. Kedves emlékként, hálával és köszönettel gondol a kör nagyértékű támogatására, amely elősegítette az Aero-kör fejlődését.*

Az igazgató köszönetet mondott a vezető tanár meleg szavaiért; felejthetetlenül fog élni lelkében a jászberényi Aero-körrel való kapcsolata; az emlékeket magával viszi új állomáshelyére, hogy szolgálatot tegyen a magyar repülés ügyének." – olvasható az évkönyvben.

A budapesti X. kerületi, Belső Jászberényi úton lévő Szent László Gimnáziumnak 1945-ig volt az igazgatója. Az iskola életét felvirágoztatta, s 1938-tól kezdve például a latin nyelv mellett német-francia, illetve német-olasz nyelveket tanulhattak a diákok. S valóban továbbvitte az aviatika eszméjét, ebben az iskolában is megalakították az aerokört.

1941-ben tanügyi főtanácsos címet kapott. 1943-tól az Országos Középiskolai Tanáregyesület alelnöke volt.

A világháború évei alatt is folyt a tanítás. Több dokumentumban is olvasható, hogy a háború után az akkori igazgató, Józsy Ferenc „*felvette az összes környéken lakó tanárt, akik nem tudtak bejárni régi munkahelyeikre, s minden közeli diákot beírattak. Ekkortájt akadt 100 fősnél többet számláló osztály. Először vettek fel leánytanulókat, s egy tanárnőt. A háború utáni pusztítások ellenére befejezték az 1944/1945-ös tanévet, s érettségi vizsgákat is tartottak*".

Mindig megtalálták az újító, megújító feladatok. Már 1945. januárjában „*Józsy Ferenc a Szent László gimnázium igazgatója, … azt a feladatot kapta, hogy a X. kerület közoktatását szervezze újjá, és teremtse meg mindazon előfeltételeket, amelyek a tanítás megkezdéséhez szükségesek…*" – olvasható Taba István: A közoktatás újjászervezése Budapest X. kerületében 1945 elején című írásában, ami a Magyar Pedagógia 1973. 1-2. számában jelent meg.

1945 utáni életéről nem sikerült információhoz jutni, egy eset kivételével. A Jász Múzeumban fellelhető egy 1965-ben készült, kis fényképes tabló, amiről kiderül, hogy Józsy Ferenc is jelen volt az 1915-ben érettségizett osztály 50 éves találkozóján.

Közel 20 éves jászberényi munkássága ma már kevésbé láthatóan, de nyomot hagyott, s emlékezni rá elengedhetetlen, hiszen ahogy Németh Ferenc a Jász Hírlap 1938. június 25-i számában írta: „*Józsy Ferenc nevéhez az iskola fejlődésének sok jelentős dátuma fűződik, aki szaktudásával, kitűnő pedagógiai érzékével, meleg szívével és erős kezével a legszebb és legnemesebb szellemben vezette az ősi jász gimnáziumot.*"

Források

A jászberényi Magyar Királyi Állami József Nádor Reálgimnázium értesítői 1900–1944 között

Taba István: A közoktatás újjászervezése Budapest X. kerületében 1945 elején In. Magyar Pedagógia, 1973. 1-2. sz.

Budapesti Hírlap 1913- 1929 évek közötti számai

Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem Almanachja 1911-12 Egyetemi Egyesületek

Jász Hírlap 1921-1944 évek közötti számai

Pesti Hírlap, 1913. március 14. sz.

Katolikus Szemle, 1931. 1. sz.

Kis Újság 1930. június 3. sz.

8 Órai Ujság 1935. 02. 13. sz.

https://konyvtar.uni-eszterhazy.hu/public/uploads/ertesito-1918-1930_57762dc3e6b58.pdf

https://hu.wikipedia.org/wiki/Szent_L%C3%A1szl%C3%B3_Gimn%C3%A1zium

http://mtdaportal.extra.hu/books/karafiath_jeno_magyarorszag_ujjaszuleteseert.pdf

http://www.vfmk.hu/de/node/5370

http://vfek.vfmk.hu/00000113/adat_58.htm

http://indafoto.hu/szolarchiv/image/14259799-57eb0923

Csörgő Terézia
nyugdíjas biológia-kémia szakos tanár

Verselő jászok és kunok

EGYETLEN PILLANAT

A nagy várakozás viszi előre
Egyre a napokat és éveket, hogy
Egyszer eljön a nagy öröm, amire
Ünnepbe öltözött lélekkel várok…
Beköszön holnap vagy tán holnapután.
A boldogságvártán így fut az idő
Ha visszagondolok, s kutatok egyre
Mégis, mégis talán volt egy pillanat:
Fehér felhők vonultak a kék égen
Míg a fűben hanyatt fekve bámultam
A végtelent a vén diófa alatt.

ANYÁM EMLÉKÉRE

A falon a platánok árnya táncolt
Kucorgó testem rettenet szorítja,
Magamra hagyott az anyám
Mint már annyiszor.
S a félelem, hogy
Vissza sem jön tán
Most már bizonyosság.

AXIÓMÁK

Véletlenek pedig nincsenek.
Csak véletlenek vannak.
Ám hiába futsz sorsod elől
Ravaszul lábad alá simul a göröngy,
mely a nem járható útra visz,
ha az a sorsod.

ÖRÖK TANULSÁG

A dolgok nem változnak
Mindig vannak, kik
Feláldozzák magukat semmiért.
Mindig vannak árulók, kik
Isten fiát elárulják semmiért.
Mindig lesznek, kik
szembecsukva nyájaskodnak
semmiért.
Mindig lesznek, kik
ádáz alkuban
semmit adnak semmiért.
Mindig lesz, aki
Nem alkuvó, a magát eláruló
ki semmit kap a mindenért.

Kovács Júlia
festőművész (Budapest)

JÁSZ-KUN KÖZÉLETI ARCKÉPEK
„Nekem Boldogháza mindig a szeretett szülőföldet jelenti”
Beszélgetés Besenyi Vendel helytörténésszel

Besenyi Vendellel az idők során többször is összefutottunk. Többnyire a levéltár csöndjében találkoztunk egymással, vagy egy előadás, könyvbemutató hallgatóságában foglaltunk mindketten helyet.

Emlékbeszéd a jászberényi Fehértói temetőben, 2008 · Fotó: Baráth Károly

Sajnos a földrajzi távolság miatt előadásain eddig nem vettem rész, mert azok általában a Jászságban, tőlem kicsit távolabb történtek. Sokáig nem is igen váltottunk szót egymással, a kutatószoba csöndje nem kedvezett ennek. Én is a papírjaimmal voltam elfoglalva, ő pedig általában jókora fóliánsok mögé húzódva végezte munkáját. Később tudtam meg tőle, hogy szülőföldje szolgálatában a jászsági anyakönyvek feldolgozásának szentelte ideje nagy részét. Besenyi Vendel ugyanis velem szemben abban a szerencsés helyzetben van, hogy valójában soha nem kellett elszakadnia a hazai tájtól.

Máig élő gyökerek kötik az elődök világához. Most, hogy saját szavai alapján portréjának megrajzolására teszek szerény kísérletet, a maga valójában tárul elém, s remélhetőleg az olvasók szeme elé is, az a tiszteletre méltó törekvése, amivel ő is igyekszik hozzájárulni a jászok földjének, kultúrájának megismeréséhez, történetének gazdagításához.

– Én ugyan Jászberényben, nagyszüleim Szent Imre herceg út 57. szám alatti lakásában jöttem a világra, de szüleim kint éltek Boldogházán levő tanyájukon. Akkoriban ugyanis az volt a szokás, hogy a már idősebb nagyszülők bent éltek a városban, s gyermekeik gazdálkodtak kint a tanyán. Így történt, hogy amikor eljött az ideje, édesapám lovas kocsival bevitte édesanyámat a városba, ahol csak közelebb volt szükség esetén a segítség, majd nagyjából születésem után egy héttel e megnövekedett családdal visszaszekerezett a tanyára. Akkoriban az asszonyok a gyermekáldás után hamar munkába álltak, édesanyám is tovább vezette a háztartást, tette a gazdaságban, amit kellett, s közben gondozott engem is.

Besenyi Vendel (Besenyi Elek egykori huszár unokája) a Jászkun Huszárok emlékműve előtt a Hadtörténeti Múzeum udvarán, 2009 Fotó: Papp Izabella

– Életkezdésének tömör ismertetése után Besenyi Vendellel kicsit messzebb kalandoztunk az időben, az ősök régvolt világába tettünk kirándulást.

– Ősi redemptus jász családból származom, – kezdi az elődök számbavételét beszélgetőpartnerem. Földváltó ősömet Besenyei Istvánnak hívták, nevünk csak később változott Besenyire. Jászberényben az akkori városbeosztás szerint a harmadik tizedben lakott. A fennmaradt adatok szerint ő 1745-ben hetvenkét forintot és tizenkilenc dénárt fizetett be a földváltásba. Ezért akkori mérték szerint két kötél szántó, egy kötél kaszáló, és két kötél rét nyilas földet kapott. Ennek a területnek egy részét Boldogházán mérték ki számára, így családom a redemptió óta él ott is. Amikor véglegesen birtokba adták a földet, akkor a tagosításkor ükapám, Besenyei József a rá eső részt mind Boldogházán kapta meg, azon a részen, ahol egykor édesapám unokatestvérének, Besenyi Istvánnak állt a tanyája.

Besenyi Vendel egyik unokájával 2008-ban

– Az köztudott, hogy a jászkunok önmegváltásából vállalt teher arányában nemcsak a földet mérték ki a redemptusoknak, hanem ennek mértéke szerint szólhattak bele a közös ügyekbe is. Besenyi Vendelnek erről is van a családi emlékezet által megőrzött adata.

– Jászberény közéletének meghatározó személyiségei zömmel a redemptusok sorából kerültek ki. A mi családunknak is volt ilyen tagja, akire büszkék lehetünk, bár a boldogházai Besenyiek nem az ő egyenes ági leszármazottai. Besenyei Ferenc két ízben is Berény főbírája volt, 1800-1801-ben és 1804-1805 között viselte ezt a tisztséget.

– A jelenbe, illetve a közelmúltba visszatérve megtudtuk, hogy Besenyi Vendel is hosszú ideig, születésétől 1973-ig

Besenyi Vendel jászkapitányokkal és hagyományőrzőkkel a Hadtörténeti Múzeumban, 2009-ben ***Fotó: Papp Izabella***

Jászboldogházán élt, a központi általános iskola elvégzése után bejáróként végezte el a Lehel Vezér Gimnáziumot.

– Szeretettel emlékezem ma is akkori tanítóimra, tanáraimra, Vénusz Máriára, aki a betűvetésre tanított, meg Menyhárt Jánosra és feleségére, Marika nénire, akiknek sok más tárgy mellett a történelem iránti, máig tartó érdeklődésemet köszönhetem.

– Ehhez a történelem, az emberi életek, sorsok iránti érdeklődésben bizonyára az is közrejátszhatott, hogy lakóhelyén ő is szembesült egy nagy igazságtalansággal. Jászboldogháza volt ugyanis az egyik célállomása a háború után kitelepítette családoknak, így az ő sorsukat is mintegy „első kézből" ismerhette meg gyermekkorában, és saját bevallása szerint nagyon sokat tanult tőlük. Emellett családi tragédia is rádöbbentette az idők súlyára. A történet előzményei 1948-ra, a téeszszervezés Rákosi Mátyás által történt meghirdetéséig nyúlnak vissza. Az új szövetkezetek tagságának gerincét adó vagyontalan szegényparasztoknak ígért gazdasági felszerelést, jószágokat az idők során a tehetsége, szorgalma révén tehetősebbé vált földműves rétegek kifosztásával kívánták előteremteni. Ehhez ürügyre, bűnbakteremtésre volt szükség, s ezt a történetet Jászboldogháza lakossága, köztük Besenyi Vendel édesapja is nagyon megszenvedte. A kuláknak minősített gazdákra nehezedő egyre elviselhetetlenebb terhek közben Jászboldogházán 1949. március 13-án pattant ki a szikra.

– Az Üveges-féle kocsmában elcsattant egy pofon – eleveníti fel a történteket Besenyi Vendel. Péntek Gábor, a község párttitkára kapta, s bár szerelmi féltékenység állt a háttérben, a sértett párttitkár politikai ügyet csinált belőle. Megfenyegette a jelenlévőket, hogy „Megálljatok parasztok, majd lesz ezért nektek!" Hamarosan egy rendőrkülönítmény jelent meg nálunk, akiknek az ellátását a községnek kellett állnia. Megindult a „nyomozás", megállapították, hogy a pofont adó Pozsonyi Istvánt a kulákok biztatták fel tettére. Néhány módosabb gazdát, köztük édesapámat is elvitték Szolnokra, ahol összeverték őket, másokat helyben bántalmaztak. Volt, akit úgy kellett utána hazavinni.

Emellett a hatóságok különféle ürügyekkel jókora büntetést – összesen 1.839.800 Ft – ami horribilis összeg

(folytatás a 14. oldalon)

70. születésnapján a Jász Múzeumban Bolla Jánossal, Bathó Edittel és Faragó Lászlóval, 2012 ***Fotó: Bugyi Gábor***

Besenyi Vendel a JNSZ megyei levéltárban, 2015 ***Fotó: Bathó Edit***

(folytatás a 13. oldalról)
volt akkoriban – szabtak 64 boldogházi lakosra. Közben a sajtóban is támadás indult a „boldogházi kulákok" ellen.

A bírság indoklásaként a tejbeszolgáltatás elmaradása, gazdasági-rendészeti-, mezőőri-, egészségügyi és tűzrendészeti kihágás szerepelt. Emellett megindult a kulákká minősítettek vagyontárgyainak elkobzása. A megtorlás kiagyalói és végrehajtói pénzbüntetésben részesültek, jószágállományát, gazdasági felszerelését lefoglalták és elszállították. Összesen 72 vagonnyi értéket vittek el a községből, a kedvezményezett téeszek képviselői, akár a vásárban, úgy válogattak az elkobzott javakból. – Március 30-án este 64 család siratta jogtalanul elhurcolt értékeit, és az akkor kisemmizettek és megalázottak sohasem részesültek sem erkölcsi, sem anyagi kárpótlásban. Különös lehet kimondani, de a végén már a mi számunkra is megváltásnak tünt a téesz, mert a tanyánk puszta falain kívül szinte semmink sem maradt, így meg valahogyan csak meg tudtunk élni, – zárta máig élő rossz emléke felidézését beszélgetőpartnerem.

Gyermekekkel a múzeumi játszóházban, 2016 ***Fotó: Bugyi Gábor***

– *Történelmi érdeklődése ellenére, vagy inkább mellette, a gimnázium után végül ő is a családi hivatás, a gazdálkodás folytatása mellett döntött. Igaz a megváltozott körülmények miatt nem saját gazdaságban, de ugyanakkor képzését tekintve az ősöknél magasabb szinten. A Gödöllői Agrártudományi Egyetemre jelentkezett, s bár onnan elutasították, némi kerülővel végül mégis a mezőgazdaság adta számára egészen nyugdíjazásáig a kenyeret. Kéthavi kényszerű fémipari tanulóidő után megtudta, hogy Szarvason elindul a felsőfokú mezőgazdasági szaktechnikus képzés, jelentkezett, felvették, s az iskola elvégzése után a jászboldogházi Aranykalász Tsz-ben dolgozott különböző beosztásokban. A katonaság után jutott be végül a Gödöllői Agrártudományi Egyetem levelező szakára, ott szerzett okleveles agrármérnöki képesítést. Ezt követően nyugdíjazásáig a jászboldogházi Aranykalász, majd a jászjákóhalmi Béke Tsz-ben, illetve a jászberényi Kossuth Tsz-ben, majd jogutódjánál, a Jászberényi Kossuth Zrt.-nél dolgozott. Beszélgetésünk során kiderült, hogy mindketten egyformán kanyargós úton jutottunk el az örömöt hozó szellemi mezőkre.*

Szilágyi Júliával a Városi Könyvtárban 2017-ben ***Fotó: Baráth Károly***

Besenyi Vendel a mezőgazdaságtól indulva lett köztiszteletben álló hivatkozási forrás, én pedig az olajipari fúrótornyot cseréltem fel az újságírói pennával.

– Amikor még a jászjákóhalmi téeszben dolgoztam telepvezetőként, akkor a szövetkezet szociális és kulturális bizottságának is én voltam az elnöke. Mellette a helyi TIT csoportvezetőjeként is tényked tem, – emlékezik vissza

Névjegy:

Besenyi Vendel 1942. április 28-án született Jászberényben.

Iskolai végzettsége: Öntözéses növénytermesztési szaktechnikus, okleveles agrármérnök

Családi állapota: Özvegy, két leánya és egy fia, továbbá hét unokája van.

Elismerései, a teljesség nélkül: Jászboldogházáért emlékplakett, Ismeretterjesztő Munkáért JNSZ Megyei Kátai Gábor Emlékplakett, Pro Urbe Jászberény, a Honvédelemért Kitüntető Cím több fokozata, Aranydiploma a Szarvasi Mezőgazdasági Főiskolától, Jász kapitányok Díja – Hit és hagyomány Díj, A Jászkunság hagyományőrzésért Díj, Pro Magnanimitate Tua. (Többek között A jászberényi Szentkúti templom története című, a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége gondozásában megjelent könyve elismeréseként)

Munkássága: Besenyi Vendelnek közel száz publikációja jelent meg az évek során. Közöttük az újságcikktől az önálló kötetig minden kategória megtalálható.

kulturális szolgálatának hivatalos kezdetére beszélgetőpartnerem. – Közben 1973-ban házasságot kötöttem Sződi Mária Teréziával, a Lehel Vezér Gimnázium matematika-fizika szakos tanárával. Házasságkötésemkor költöztem Jászberénybe, ahol ma is élek. Sajnos feleségem már nincs közöttünk, 1996-ban hosszú betegség után visszaadta lelkét teremtőjének.

Három gyermekünk közül Orsolya lányom a jászberényi kórház fül-orrgége és audiológus szakorvosa, férje szintén a kórházban dolgozik, belgyógyász és hematológus szakorvos. Zsuzsa lányom a szegedi egyetemen a nukleáris medicina szakorvosa, férje ugyanott belgyógyász és klinikai tanársegéd. Péter fiam programtervező matematikus, mellette elvégezte a kommunikációs szakot is, és vállalkozóként dolgozik Budapesten, felesége közgazdász. Ma már összesen hét unokám van, hat fiú és egy kislány – veszi büszkén számba a családot Besenyi Vendel.

– Közben visszakanyarodunk a szellemi tudományokhoz, s onnan folytatjuk, hogy a történelem tanárai és személyes élményei hatására már gyermekkorában különösen érdekelte őt.

– A történelemhez a középiskolában a néprajz iránti érdeklődésem is társult. Eleve olyan közegből jöttem, ami a néprajz kutatásának is a tárgya. Érdekel a hadtörténelem, az egyháztörténet és az agrártörténelem is, de minden foglalkoztat, ami a Jászsággal, annak múltjával kapcsolatos. Érdekelnek a családfák, a helytörténet. Írtam Jászboldogházáról, munkahelyem a Kossuth téesz történetéről, 2006-ban én írtam az Emlékek a boldogházi tanyavilágról című könyv történeti részét. Kisebb írásaim sora olvasható a Redemptio, a Berényi Kármentő, valamint a Jászsági Évkönyv korábbi számaiban. – Sorolja hirtelen eszébe jutó írásait, majd az is kiderül, hogy miért láttam őt olyan sűrűn a levéltárban jókora anyakönyvekbe temetkezve. – A kutatók munkáját is megkönnyítő anyakönyvi mutatók készítésével foglalkoztam. A jászberényi anyakönyvekhez még a múlt században elkészültek a 19. század keresztelési, házassági és halálozási anyakönyvi mutatói, azt lemásoltam a Jász Múzeumnak. Utána visszamenőleg elkészítettem a keresztelési és házassági anyakönyvek használatához szükséges további mutatókat. Mivel a jászberényi anyakönyveket igen régtől, 1672-től vezetik, így volt munkám bőven.

– Befejezésül megkérdeztem Besenyi Vendeltől, mi ösztönzi őt arra, hogy eddigi munkájával ilyen hatalmas mennyiségű ismeretanyagot gyűjtsön össze és tegyen hozzáférhetővé szűkebb hazájáról, a Jászságról, amiből nagyon sokan, helytörténészek, de az általános történet kutatói is őutána építkezhetnek majd.

– Mindig Boldogházinak vallottam és vallom magam. Bár már kevés rokonom él ott, mindig szívesen utazom oda, gyermekéveim, ifjúságom és pályafutásom kezdetének színterére. Mindig szeretettel gondolok a boldogházi emberekre, azokra, akikkel együtt nőttem fel, vagy valaha együtt dolgoztam. Nekem Boldogháza mindig a szeretett szülőföldet jelenti. De minden érdekel, ami a Jászság, Jászberény és természetesen főleg Jászboldogháza történetével, életével összefügg. Ennek számbavételével, tehetségem szerinti megőrzésével, közzétételével őket, ezt a földet szeretném szolgálni – hangzott a válasz. ***Szathmáry István újságíró***

In memoriam Tálas Ernő operaénekes (1926–2018)

Tálas Ernő Jászságért Díjas operaénekes 2018. január 17-én, életének 92. évében, Budapesten elhunyt.

Tálas Ernő 1926. július 23-án született Jászladányon. Tíz éves korától

Tálas Ernő

Jászapátin, az akkori Királyi Katolikus gróf Széchenyi István Főgimnáziumban tanult, és 1944-ben érettségizett. Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karán szerzett német-olasz szakos gimnáziumi tanári oklevelet.

Ezt követően a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán, 1956 nyarán kapta meg énekművész-énektanári diplomáját. A forradalom és szabadságharc Svédországba sodorta, ahol a Királyi Operánál sikeres próbaéneklést követően ösztöndíjas szerződést kapott.

Lírai tenorként évtizedeken keresztül fellépett több német és svájci operaházban, elsősorban Mozart operákban. Koncertműsoraival beutazta Európát, több ízben járt Amerikában is, a tengerentúli magyarság körében. Munkásságát számos hanglemezfelvétel örökítette meg.

Amikor ezt a körülmények lehetővé tették, Magyarországra is hazalátogatott. Rendszeresen közreműködött jászsági rendezvényeken, így a Jász Világtalálkozókon is. Állandó partnereivel számos templomi és hangversenytermi fellépése volt Magyarországon.

Egykori iskolájában, a mai jászapáti gimnáziumban ösztöndíjat alapított a legtehetségesebb diák elismerésére. Önéletírása Énekes életem címmel jelent meg 2001-ben, Budapesten.

Tálas Ernő, a Svéd Királyi Opera magánénekese, Jászladány díszpolgára 2005-ben Jánoshidán, a jászok XI. világtalálkozóján vehette át a munkásságát elismerő Jászságért Díjat.

Koncertfellépéseivel mindig a magyar zene nemzetközi jó hírnevét öregbítette, s mindenhol büszkén hirdette jász származását.

Tálas Ernőt 2018. február 8-án kísérték utolsó útjára Maglódon, a Jászberényi úti temetőben, ahol római katolikus szertartás szerint, szülei mellé helyezték örök nyugalomra.

Emlékét megőrzi szeretett szülőföldje és a jászok közössége.

Dr. Dobos László,
a Jászok Egyesülete elnöke

EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL
Régi jászberényi polgárházak 2.

Az 1745-ös redemptiót követően a Jászságban is megindult az iparosodás, a polgárosodás, a városiasodás, és kialakult az a parasztpolgári életmód, amely mintegy másfélszáz éven át jellemezte a jászokat. A társadalmi, gazdasági fejlődés hatására lassanként átalakult a települések képe is: csinosodtak az utcák, a terek, új középületeket, és lakóházakat építettek,

A módos redemptus gazdák egyre inkább a polgári ízlés szerint rendezték be életüket, amelynek az egyik legszembetűnőbb megnyilvánulása volt a díszes, elegáns polgárházak megjelenése.

A szép formájú, magas falú házak 4-6 ablakkal néztek az utca frontjára, a homlokzaton stukkódíszekkel és az ablakok fölött szemöldökkel.

A házakat díszes fa-, tégla- vagy kovácsoltvas kerítés vette körül. A lakóházak belső elosztása a következő volt: tágas nappali, ebédlő, egy-két hálószoba, konyha, kamra, a 20. században pedig már megjelent a fürdőszoba is.

Ezekből a régi polgárházakból napjainkra már csak néhány maradt, közülük is a legtöbb jelentősen átalakítva. De még ennek ellenére is ékességei a Jászság településeinek, hirdetve a letűnt polgári világ emlékét. Jászberény redemptus családjai közül igen híresek voltak a Sárköziek, a Dósák, a Kollerek, egykori házaik közül még ma is áll néhány, ezeket mutatjuk be.

1.) Sárközi László háza
Jászberény, Szent Imre herceg út 7.

Épült az 1900-as évek elején, eklektikus, historizáló stílusban.

Építette: Sárközy László (1868-1964) redemptus gazdálkodó, szőlőtulajdonos.

2. tulajdonosa: dr. Sárközy Ferenc (1897-1975) nőgyógyász, kórházi főorvos, képviselőtestületi és kórházbizottsági tag. Jól képzett orvosként hivatásának élt, és lelkiismeretesen dolgozott élete végéig. Mivel gyermektelen volt, két gyermeket vállalt unokaöccse népes családjából és felnevelte őket. Fiatal korában fogatversenyeken is részt vett és díjat nyert.

3. tulajdonos: dr. Sárközi Éva (1947-), aki az 1970-es években Nyugat-Németországba távozott. Ezután házát elkobozták, és a városi tanács olcsó áron eladta.

4. tulajdonos: dr. Válenti Béla (1939–2006) gyermekorvos és a leszármazottai.

Jelenlegi tulajdonos: a Terplán Zéno Szakközépiskola

2.) Sárközi Béla háza
Jászberény, Szent Imre herceg út 21.

Épült az 1900-as évek elején, eklektikus, historizáló stílusban

Sárközy László háza a Szent Imre herceg úton ***Fotó: Bugyi Gábor***

Sárközi Béla háza a Szent Imre herceg úton ***Fotó: S. Á.***

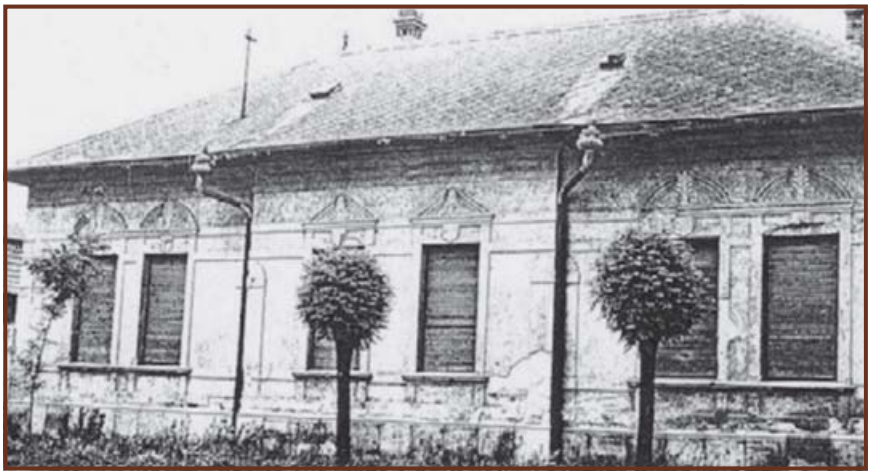

Sárközi Imre háza az Ady Endre úton, már lebontották ***Fotó: A. F.***

Építette Sárközy Béla (1874–1954) redemptus gazdálkodó, képviselőtestületi tag. Házát államosították, majd eladták. Az 1950-es években dr. Sárközy Ferencet és feleségét az unokaöccse vette pártfogásába. Államosított házukban az idők folyamán két lakrészt alakítottak ki, és két tulajdonos birtokolta. Ma már egy tulajdonosa van, az épület jelenleg felújítás alatt áll.

3.) Sárközi Imre háza
Jászberény, Ady Endre út 18.

Épült az 1900-as évek elején. Ablakdíszítésének jellemzője a szecessziós ornamentika.

Építette Sárközy Imre (1872-1942) redemptus gazdálkodó.

2. tulajdonosa ifj. Sárközy Imre (1903-1962) okl. gazda, aki 1923-ban végezte tanulmányait a mosonmagyaróvári Gazdasági Akadémián. Az 1945-ös rendszerváltásig a saját 90-holdas birtokán és bérelt földeken gazdálkodott. Tagja volt a Palotási Kórusnak és a Legényegyletnek is. A szocialista rendszerben azonban örülhetett, ha valahol segédmunkásként munkát kapott. Népes családja volt. Halála után (1970–ben) a ház, a leromlott állapota, és a nagy család akkori pénzhiánya miatt lebontásra került, és helyére építették a Kossuth Tsz új székházát.

4.) Sárközi Demeter háza
Jászberény, Pethes Imre út 5.

Épült 1906 –ban romantikus, historizáló stílusban.

Építette Sárközy Demeter (1868-1921) redemptus gazdálkodó, szőlőtulajdonos

2. tulajdonosa Sárközy Gyula (1909-1986) gazdálkodó, aki a vagyona elvesztése után ugyancsak segédmunkásként tengette életét, hogy családját eltarthassa.
3. tulajdonosok: ifj. Sárközy Gyula, Sárközi Endre, Sárközi Ferenc és Sárközi Emil.

5.) Dósa Imre háza
Jászberény, Költő utca 3.

Épült 1908 –ban, szecessziós ornamentikás díszítéssel a négy ablak felett.

Építette makfalvi Dósa Imre (1871-1928), székely nemesi család leszármazottja, aki Pintér Mihály (1813-1892) főbíró, Jászberény első polgármesterének a gazdatisztje volt.

2. tulajdonosa makfalvi Dósa Pál (1897-1964) tehetős gazdálkodó. A városi képviselő testület választott tagja, számos helyi egyesület, mint a Palotási Kórus, az Úri kaszinó és a Vadászegylet tagja volt. Házát államosították, s mint egykori tulajdonos csak az alsókonyhában lakhatott. Az 1950-es évek végén visszakapták a tulajdont. Az egyik őse – Dósa Pál jászkapitány (1767-1780) alapította Jászapátin az első Jász Gimnáziumot, a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium elődjét. Nevét egy márványtábla is őrzi a jászberényi Kapitánykertben.
3. tulajdonosa özv. Dósa Pálné Sárközy Margit (1897-1991), aki házát Vincze Imre mérnökre (1952-) és feleségére, Sárközi Margitra (1949-) hagyományozta.

6.) Koller Kálmán háza
Jászberény, Ady Endre út 22.

Épült 1850-ben, romantikus stílusban. Annak idején a berényi laktanya „kisfiának" titulálták.

Építette aranyosmaróthi és románfalvi Farkas János (1821-1886) köztisztviselő, főbíró – akinek működése idején a laktanya is épült.

2. tulajdonosa nemes dr. Koller Kálmán kúriai bíró.

Sárközi Demeter háza a Pethes Imre utcában ***Fotó: Bugyi Gábor***

Dósa Imre háza a Költő utcában ***Fotó: S. Á.***

Koller Kálmán egykori háza az Ady Endre úton, ma a CO-OP Zrt. szákháza ***Fotó: Baráth Károly***

3. tulajdonosa Koller Clarissa (dr. Lovrich Gyuláné), aki az 1950- es évek elején leányával, Emiliával, és vejével (Andreides) Csehszlovákiába távozott, mivel vejét kiutasították az országból, a házukat pedig elvették és államosították.

Ezután Feketeházy János (1891-1953) tervezőmérnök és családja lakta, akik a csehszlovák-magyar lakosságcsere akció által kerültek ide (1948-1953). Édesanyja – Fekete Júlia – a híres, hídépítő Fekete János (1842-1927) felesége is töltött itt 2-3 évet. Később a Jászsági ÁFÉSZ költözött a házba. Jelenleg szépen felújítva és karban tartva a CO-OP Zrt. székházaként működik.

Sárközi Ágnes
helytörténeti kutató

Újabb 1849-es ereklye Fülöpszállásról

A mindenkori ember időnként versben vagy dalban közli a környezetével örömét vagy bánatát. Az írásbeliség térhódításával a gyönyör vagy a szívfájdalom megélése papírra írva messze túlélheti egykori lejegyzőjének a lelkiállapotát.

A magyar nép egyik legszomorúbb története az 1848-49-es szabadságharc oroszok általi leverése és az aradi 13 tábornok osztrákok általi gyalázatos kivégzése volt. Az aradi várbörtönbe zárt rabok ökölbe szorított, vasbazárt kézzel, tehetetlenül élték át Julius Haynau kegyetlenkedéseit.

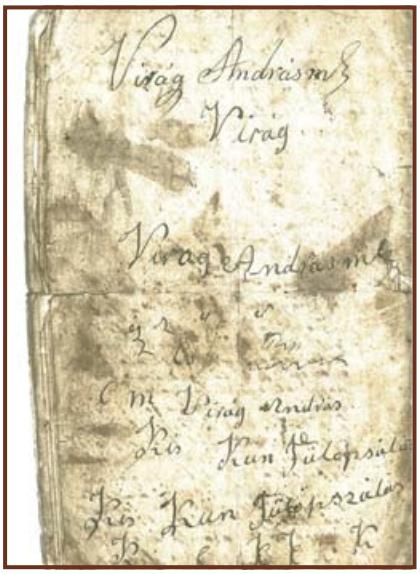

Virágh András kéziratos könyvének címlapja

Számtalan korabeli tudósítás, későbbi visszaemlékezés, dokumentum ismert az aradi várbörtön életéből, de senki nem hiheti, hogy nem kerülhetnek elő újabb fájdalom szülte közlések nemzeti tragédiánk ezen idejéből és helyszínéről.

Fülöpszálláson meglepetéssel vettem kezembe egy megsárgult, sok kéztől zsírosodott, cérnával összevarrt lapokból álló füzetecskét. A nyolc teleírt oldalon egyszerű versek, rövid közlések olvashatók. A füzet írója Virágh István „kikopothuszártizedes", a szabadságharc katonája nem tartozott a túliskolázott emberek közé. Irodalmi hajlandósága, mély érzelmei viszont ott lapultak kebelében, hiszen aki versekben közli lelkivilágát, annak dalból van a lelke. Helyes,- és szépírás tekintetében nem vetélkedhetett a képzett költőkkel, de mint a kor hangulatának hű krónikása, igazi nemzeti kincset hagyott hátra az utókornak. Köszönet és hála illeti az őt követő generációk tagjait is, akik bár rongyosra olvasták vitéz ősük írásait, mégiscsak megőrizték ezt a füzetecskét.

Az egyik vers – de lehet, hogy több is – nem Virágh István szerzeménye, csupán leírója. Több ehhez hasonló füzetecskét is őrzök gyűjteményemben a 19. század ezen keserű időszakából.

Az bizonyosnak látszik, hogy az „Aradi vár…" című költeményén Lévay József „Ballada" című versének egyik módosult változata ismerhető fel. Lévay (sz. 1825) 1848-ban Szemere Bertalan mellett tevékenykedett a belügyminisztériumban. A világosi fegyverletétel idején Aradon vált meg Szemerétől, egy ideig bujdosott. Később újságíró, költő lett, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

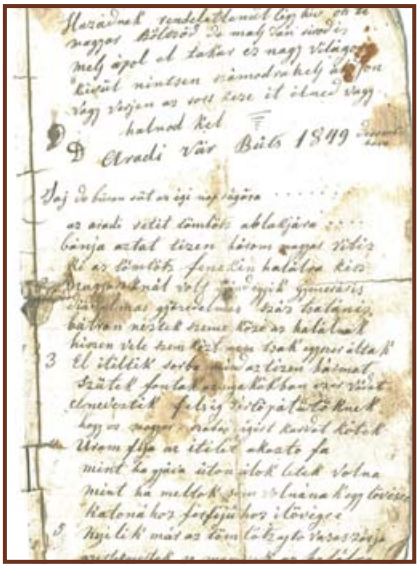

Részlet Virágh István kéziratos könyvéből

Ezt a verset a Virágh István „kikopot húszártizedes" által közölt formában adom közre.

A szöveghűséghez, leírt helyes – olykor helytelen – írásmódhoz ragaszkodom.

Ne úgy olvassák hát, mint irodalmi remekművet. Úgy éljék át ezt a verset, mint nagy idők vitéz tanújának egyszerű, őszinte vallomását, korabeli érzéseit.

VIRÁGH ISTVÁN
kikopot húszár tizedes

Szomorú az élet
Bánom hogy születem
Rút az élet
Szép a halál

ARADI VÁR…..1849 december hava

Jaj de búsan süt az égi nap sugára…
Az aradi setét tömlötzablakjára…
Bánja aztat tizen három magyar vitéz
Ki a tömlötz fenekén halálra kész

Magyaroknál volt mind egyik generális
Diadalmas győzedelmes száz csatán is
Bátran néztek szeme közé az halálnak
Hiszen vele szem közt nemtsak egyszer általk

El itélték sorba mind az tizenhármat
Szütek fontak az nyakukban ezer vádat
Elnevezték felség sértő pártütőknek
Hogy ez magyar szabadságért kardot kötek

Uram fija az ítélet akasztófa
Mint ha gyáva úton álókletekvolna
Mint ha méltok sem volnának egy lövésre
katonához férfijúhoz utóvégre

Nyilik már az tömlötzajto vasas zárja
Gyertek gyertekjo magyarok az halálra
Bútsúzatok el egymástól mindörökre
Úgy száljatok úgy menjetek job életre

Ki is jötek vérző szivelhalaványan
Elbúcsúztak egy két szobol katonásan
Gyerünk baj társak istenhez fel az égben
Hogy forditsa szemeit az magyar népre

Jaj de boldog kit elsőnek nevezének
Hogy az halált legelőször ölelé meg
Jaj deanak kit végsőnek hagytak hátra
Hogy bajtársi szenvedésit végig várja

Damijanovitsot hagyták végső vértanúnak
Hogy éreze terhét súlyát a boszúnak
Harag szik rá kegyetlenül minden német
Mert számtalanszor földig verte ökelméket

……mankójára támaszkodva

Mint egy dűlőfélben lévő templom tornya
Vagy egy tigris mely vas közé van záratva
Dörgö villám Hát ezek az én bíráim
Kiket földig vertek… katonáim.
Mondhatom hogy derék hősök szép vitézek
Az élethez nintsenkedvem harájoknézek

Bajtársai mind otfügtek már előte
Öt is vitek ö is megyen már elöre
És meg ál az akasztó fa közelében
Megöleli meg csokolja keservében

Isten hozád szabadságnak keresztfája
Ralytad halok meg hazámért nem hijában
sürög förög már az hóhér az kötélel
Számolni egy magyar hösnek életével

Damijanovits még így kiált fel nyugalmában
Vigyáz fatyú fel ne borzold a szakálam
Mint ha amit szenved nem is halál lene
Mint ha nem is sirban hanem bálban mene

Az németek buta képel bámulának
Hogy igy vigan mond joéjtzakát az halálnak
Aradi vár aradi vár halál völgye
Hires nemes magyar hösök temetője.

Vírúljanak környékiden vér virágok
Hogy felejthetetlen légyen az ő halállok.

Virágh István
Kikopot húszár

A következő vers címe (Kossuth) „LAJOS BÁTSI BÚTSÚJA 1849 szeptember". Ebben a kormányzó búcsúzik a hazától. A harmadik vers „AZ INDULÓ BÚTSÚJA", melyben egy bajtárs búcsúzik a haza földjétől. „ÉDES HAZÁM" címmel írt verse vallomás a haza szeretetéről. A végén egy meglepetés téma: „KUN IMÁDSÁG". A kun nyelv egy 19. századi fülöpszállási maradéka! De erről bővebben a következő számban írok részletesebben.

A füzet következő tulajdonosa Virágh András volt, aki saját nevének leírását és „KIS KUN FÜLÖPSZÁLÁS" nevének leírását gyakorolta a hátsó lapon.

Bizonyára feltűnt az olvasónak, hogy Damjanich Jánost „Damijanovits"-nak írta Virágh István „Kikopott tizedes" – Nem először találkozom ezzel a névtorzítással. Katonái szerették a tábornokot, egymás között időnként „Janó"-nak becézték. Talán így jöhetett létre a DAMIJANO-VITS változat.

Damjanich János tábornok parancsnoksága alatt jelentős számú kiskunsági, szabadszállási, fülöpszállási, kunszentmiklósi vitéz küzdött. Nem véletlen, hogy a kunszentmiklósi Baksay Sándor Református Gimnázium államosítása (1948) idején az iskola Damjanich János nevét vette fel. Gimnáziumunk 1991-ben kapta vissza a Baksay Sándor nevet.

Damjanich tábornok ma is kiemelt tiszteletnek örvend a Kiskunságban.

A becses kézirat a Kunszentmiklóson működő Felső-Kiskunsági Emlékek Házában tekinthető meg.

Székely Gábor helytörténeti kutató

Búcsú Dr. Ujváry Zoltán professzor úrtól (1932–2018)

Megdöbbenve vettük a hírt, hogy a magyar néprajztudomány egyik legendás alakja, Dr. Ujváry Zoltán január 28-án elment. Tudtuk, hogy régóta beteg volt már, de mégsem gondoltuk, hogy ilyen közel a végső búcsú. A sors kegyes jóvoltából még megérhette 86. születésnapját, de aztán sietve magukhoz szólították az égiek.

Ujváry Zoltán 1932. január 25-én született az egykori Gömör megyei (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megyei) Hét községben. Felsőbb tanulmányait a cívis

Dr. Ujváry Zoltán

városban, Debrecenben végezte, ahol 1955-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetem bölcsészettudományi karán szerzett diplomát magyar nyelv és irodalom szakon. Még ugyanabban az évben megkezdte oktatói munkáját az egyetem néprajzi tanszékén, ahol végül az egész életét töltötte. 1979-től nyugdíjazásáig tanszékvezető egyetemi tanárként, 2002-től pedig professzor emeritusként szolgálta az oktatást és a tudományt.

Ujváry Zoltán kutatói munkásságának középpontjában a folklorisztika állt, de a magyar néprajz szinte valamennyi területén kiemelkedő eredménnyel dolgozott. Érdeklődése nemcsak a magyarság néphagyományaira, hanem a határon túli magyarság kisebbségi sorsára, az etnikumok és nemzetiségek közötti kapcsolatok alakulására is kiterjedt. Tudományos tevékenységét számtalan önálló kötet, több mint háromszáz magyarul és idegen nyelven megjelent tanulmány, konferencia előadások sokasága, valamint a hazai tudományos életben való aktív közreműködés jellemezte. Munkásságának egyik elévülhetetlen érdeme, hogy népes kutatógárdát nevelt fel maga körül, akik mindvégig ún. szellemi köldökzsinórral kötődtek egykori egyetemükhöz és szeretett professzorukhoz.

Ujváry Zoltán mindig büszke volt gömöri palóc identitására, s bár élete nagyobb részét a cívis polgárok jeles városában, Debrecenben töltötte, de szülőföldjéhez mindvégig hű maradt. Ennek egyik ékes bizonyítéka az 1970-es évek elején beindított Gömör-kutatás, amelynek eredményei tanulmánykötetekben láttak napvilágot. Rendkívül figyelemre méltó volt Ujváry Zoltán kiadói tevékenysége is, amely tanítványainak is követendő példaként szolgált.

Ujváry Zoltán kapcsolata a Jászkunság múzeumaival szintén több évtizedre tekint vissza. Rendszeres látogatója volt a Sztrinkó István által szervezett kiskunsági kutatásoknak, és a Selmeczi László által végzett jászdózsai régészeti feltárásoknak. Ugyancsak állandó előadója volt az 1985-ben elindított, s azóta is három évenként megrendezett Jászkunság kutatása konferenciáknak. Az Ő támogatásával indult el 1989-ben a jászberényi Tanítóképző Főiskolán (ma az Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campusa) a tanító és művelődésszervező szakos hallgatók néprajz szakkollégiuma (később szakirány), amely 11 esztendőn keresztül eredményesen működött. A Jászkunság múzeumaiban ma is működő néprajzosok nagy része a debreceni néprajzi tanszék adta munícióval indult el a választott pályán, s lett a magyar néprajztudomány elkötelezett szolgálója. Én magam is azon kiváltságosok közé tartozom, akik Zoli Bácsi tanítványának mondhatják magukat.

Gyakran gondolok rá, amint az egyetem szemináriumi termében a gömöri adomákról, népdalokról, a farsangi kecske-alakoskodásról, az agrárkultuszról, vagy éppen a Mátyás királyhoz és Mária Teréziához fűződő történetekről mesél nekünk. De ez már csak emlék. Zoli Bácsi elment, és talán azóta már az égi katedrán oktatja tanítványait, vagy professzor társaival folytat valamilyen tudományos diskurzust. Hozzátartozói kívánságára szűk családi körben, szülőfalujában, Hét községben helyezték végső nyugalomra. Hosszú út után hazatért hát a „jó palóc", maga után hagyva az emlékek sokaságát. Mi, egykori tanítványai mindig nagy szeretettel gondolunk rá, és megőrizzük őt örök emlékezetünkben. Nyugodj békében Zoli Bácsi, az Isten áldjon!

Hortiné dr. Bathó Edit
néprajzkutató, egykori tanítvány

JÁSZBERÉNY BÜSZKESÉGEI I. rész
Székely Mihály a futball drukker, a vadászat és az autók rajongója

2018 márciusában lesz 55. éve, hogy Jászberény egyik leghíresebb szülöttje, Székely Mihály itt hagyta a földi világot. Ebben a rövid tanulmányban a korabeli sajtócikkek alapján megpróbáljuk bemutatni a kevéssé ismert emberi oldalát. Szülővárosában iskola viseli a nevét, rendszeresen rendeznek énekversenyt, neves művészek adnak évről-évre koncertet emlékének tisztelegve. Jászberényben azt mindenki tudja róla – akár jár operába akár nem, akár érti a komolyzenét akár nem – hogy nagyon híres operaénekes volt. Korának egyik legnagyobb basszistája volt, nemcsak hazájában, hanem az egész világon. A huszonkét éves jászberényi fiatalember mikor feltűnt a magyar operaház világot jelentő deszkáin, nemcsak egy kiváló dalnok volt, hanem nagyszerű színész is. Akkor még ez nem *„divatozott”*, és ő nem olyan volt, hogy szinte egyetlen pózban végig énekelt egy felvonást, hanem játszani, átélni és alakítani kezdett operaházunk színpadán. Ma azt mondanánk róla, ha ma élne, hogy világsztár. Talán azt is megmerem kockáztatni, hogy napjainkban csodálatos hangját ritkán halljuk. Néha azért énekhangja egy-egy operaáriában felhangzik a rádióban vagy a televízióban.

Azt még kevesebben tudják, hogy rajongott a futballért és legkedvesebb csapata az FTC volt. Fogalmazzunk egyszerűen óriási Fradi drukker volt. Bejáratos volt kedvenc csapata öltözőjébe, számtalan esetben, ha ideje engedte elkísérte csapatát egy-egy meccsre. Kedvencei minden rezdülését követte és egy meccset sem hagyott ki, ha itthon volt Magyarországon. Rajongása akkora volt a csapatáért, hogy képes volt néha kétszáz kilométert is utazni azért, hogy lássa kedvenceit.

Székely Mihály emberi lénye, alaptermészete mindig vidám, kedélyes, sőt bohém volt. Szeretett mulatozni, és számtalan sikeres fellépése után egy-egy cigánybandával magyar nótát énekelni. A humor sem állt tőle távol. Szerette a tréfákat és számtalan mondása, ma is legendásak az operaház falain belül. Mint korának egyik legnagyobb operaénekese jómódú ember volt, de embersége, érzékenysége a szegény elesett emberek irányában nagyon ismert volt. Rendszeres és elmaradhatatlan résztvevője volt a jótékonysági rendezvényeknek. Szerette a szép autókat, amely az ő korában jelent meg az utakon és ekkor vált a gépkocsi státusz szimbólummá, amely akkor egyértelműen kifejezte tulajdonosának társadalmi helyzetét.

Ebben a kis tanulmányban a magyar operaművészet egyik legnagyobb alakját, Székely Mihályt egy kicsit más szempontból, emberi oldaláról mutatjuk be, amelyet kevesebben ismernek. Milyen hobbijai voltak, mi mindenért

rajongott. Remélve, hogy kicsit kevésbé ismert oldaláról sikerül bemutatni a kedves olvasóknak, akik ma is méltán rajongással és nem kis büszkeséggel vannak a felejthetetlen hangú énekes emléke iránt. Egy percig el nem feledve és szó szerint idézve a róla megjelent számtalan írásból, *„ha Székely belépett a színházba – próbára vagy előadásra jövet –, s az öltözők felé menve a színpadon vitt az útja keresztül, mindig levette a kalapját. Az ő számára a színpad más világ volt; nem munkahely, hanem a művészet temploma.”*

Néhány vidám történet Székely Mihályról

De vágjunk bele a közepébe, elevenítsünk fel a korabeli sajtó segítségével egy pár érdekes történetet. A két világháború között a Színházi Élet volt az a sajtó, amely a híres emberek magánéletébe egy kis betekintést engedett. Volt az olvasók által egy nagyon kedvelt sorozat, ahol kérdéseket lehetett feltenni a híres művészeknek, színészeknek, énekeseknek vagy egyéb művészeti ág képviselőinek, akiket nagyon szeretett és kedvelt a közönség. Mai szóval népszerűek voltak. Egy konkrét példa Székely Mihály fanyar humoráról, amely két olvasó által az 1926. évi Színházi Élet című újság 34. számában feltett kérdésre és erre adott válaszából kiderül.

„Kedves Művész úr!

ne haragudjék, hogy zavarjuk Önt, de nem tudunk aludni addig, míg erre az indiszkrét kérdésre feleletet nem kapunk, hogy „Kibe szerelmes?”

Maradunk szeretettel: Két kis imádója.

Két kis imádómnak!

Hölgyeim, aludjanak nyugodtan, és ne csináljanak abból kabinetkérdést, hogy kibe vagyok szerelmes, mert az ilyen indiszkrét kérdésre, nem felelhetek. Ha felelnék, se tudnám megmondani, mert jelenleg nem vagyok senkibe se szerelmes.

Székely Mihály”

Egy másik érdekes történet. Ebédre volt hivatalos egy baráti családhoz. *„Elegáns zsakettbe vágta magát”* beszállt az autójába – majd az autókról még később teszünk említést – már majdnem a célhoz ért, amikor eszébe jutott, hogy egy pár szál virágot vinni kell a háziasszonynak. Szerencsére talált egy virágboltot, bement és egy ízléses csokrot köttetett.

„Tizenkét pengő – mondja a kisasszony, amikor elkészült a csokorral. Székely nyugodtan fizetni akart, amikor rájött, hogy pénztárcáját egy másik ruhájában hagyta. Bemutatkozott és kérte a számlát küldjék az Operába.

– Sajnos akkor nem adhatom ki a virágot – mondja a szigorú virágárus kisasszony. Hiszen nincs módomban meggyőződni arról, hogy tényleg a művész úrhoz van szerencsém.

– Hátha valami zálogot hagynék – morfondírozott Székely.

– Arról lehet beszélni, de értékesebb dolgot kell itt hagynia, mint a csokor ára.

Székely körülnézett.

– Mibe kerül ez a pálma? – kérdezi.

– Negyven pengőbe.

– Tudja mit? Megveszem azt is. Küldjék el holnap erre a címre – s bemondta

egy nőismerősének a nevét és lakását – addig pedig itt hagyom zálogba.

A kisasszony nevetett, de a csokrot még így sem adta ki előbb, míg Székely az utolsó pillanatban bajtársi igazolványával nem bizonyította a személyazonosságát.

A kisasszony bizalmatlansága folytán, nőismerőse viszont elesett attól, hogy egy szép pálmát kapjon."

A harmadik történet egy igazán vidámvadász sztori. Merthogy a Szent Hubertus szelleme őt is elkapta. Szintén bohém és vicces kollegájával történt az eset egy nagyobb körvadászat után. Székely Mihály mesélte, hogy mikor a vadászat befejezése után bemondta a zsákmányát összesen tizenhét nyulat, akkor Rózsahegyi Kálmán valósággal megharagudott rá. „*Ugyan kérlek, hogy lehet így túlozni?" kiáltott rá. Bezzeg a maga részéről bemondott hatvan nyulat.*"

A Lipótvárosi Kaszinóban egy elegáns fogadáson – 1928-ban – megjelent gróf Bethlen István miniszterelnök és gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter. Jelen volt még Bud János pénzügyminiszter is – aki egyébként a közgazdaságtan (statisztika) neves tudósa volt. Az est egyik fénypontjaként Székely Mihály és Relle Gabriella, az operaház énekesei adták az esti műsort. A vendégek kérésére Székely Mihály régi magyar nótákat is előadott. De a legnagyobb sikert akkor aratta amikor a miniszterelnök nótáját a Kék nefelejcs–et elénekelte, amelyet még egyszer meg kellett ismételnie. A beszámoló szerint hajnali negyed kettőre járt az idő, amikor gróf Bethlen elhagyta a termet.

A lelkes sportrajongó és Fradi futball drukker

A sport iránti rajongásáról már az 1920-as évek második felében rendszeresen írtak a sportsajtók. Az első érdekes hír, hogy a Budapesti Ügetőpályán a színészek abban az időben is felléptek, hogy még nagyobb hangulatot csináljanak a közönségnek. Ez a jó szokás szilveszter délelőttjén még napjainkban is létezik. Székely Mihály elmaradhatatlan résztvevője volt az ilyen versenyeknek. A korabeli újságíró azt is kifecsegte és diszkréten hozzátette, hogy a világért sem szeretnének ártani neki, de „*a nagy művész egy-egy tréning kedvéért még egy-egy operaházi próbát sem átallt elmulasztani.*"

1926-ban a *Sporthírlap* írta, futballozni készülnek a színészek és operaénekesek. Megalakult a színészek sportszövetsége és nem akárki lett a szövetségi kapitányuk, mint Orth György, a világhírű magyar futballista. A szövetség kiírta a bajnokságot, amelyre valamennyi színház benevezett. Az operaházat Székely Mihály és Szügyi Kálmán énekesek képviselték. Milyen eredményt értek el, arról már a híradások később nem szóltak.

Az 1928. évi nyári olimpiai játékokat a hollandiai Amszterdamban rendezték. Az FTC ünnepi lakomát rendezett az olimpiászon sikerrel szerepelt zöldfehér sportolók tiszteletére. Az ünnepélyes fogadáson részt vett Székely Mihály és Pethes Sándor, aki a Nemzeti Színház tagja volt. 1930. májusában a Nemzeti Sport adta hírül, hogy „*amit néhány lelkes Fradi-drukker nemrégen még csak álmában mert elképzelni, valóra vált a Zeneakadémia nagytermében. A sportolók és a drukkerek együtt ünnepeltek, együtt tapsoltak a Magyar Királyi Operaház és a Nemzeti Színház művészeinek*".

A hangverseny impozáns és gyönyörű volt. Az egyik legnagyobb sikert Székely Mihály fellépése aratta. Kicsit stílszerűen írta a korabeli tudósító, hogy „*a B) tribün – ma már B középnek hívják és ők ma már nem szoktak az Operába járni – most kivételesen nem hang-, hanem tapsorkánt zúdítottak a színpadra.*"

Mailinger Béla legendás elnöke volt a ferencvárosi sportegyesületnek. Az akkori Ferencváros népszerűségét jelezte, hogy a párizsi L'Auto című lap olvasóinak szavazata alapján a zöld-fehér klub volt Európa 7. legjobb csapata. A nevezetes 1931/32-es bajnokságát úgy védte meg a Fradi, hogy mind a 22 mérkőzését megnyerte. Ezt a teljesítményt sem előtte sem utána a mai napig egyetlen hazai klubnak sem sikerült megvalósítani. A bajnokságot ünneplő vacsorán természetesen ott volt Székely Mihály is. De ott volt a híres cigányprímás Magyari Imre is. Ő is lelkes fradista volt. Nem nehéz elképzelni, hogy az est folyamán milyen nagy nótázás volt.

Székely Mihály és Szabó Piroska 1933. július 16-án házasságot kötöttek. Esküvői tanúi voltak Dési Géza országgyűlési képviselő és Berkes Róbert dr., a Központi Sajtóvállalat igazgatója. A futball iránti rajongása a házasság után sem szűnt meg, számtalanszor felesége is elkísérte. Korányi I. Lajos a Fradi legendás hátvédje egyik meccsen súlyos sérülést szenvedett, Székely a feleségével a kórházban is meglátogatta. Króni – merthogy ez volt a beceneve – a Fradi dalárdájának oszlopos tagja is volt. Székely Mihály így mutatta be feleségének Krónit:

– „*Ez itt Korányi, neki van a Fradiban én utánam a legjobb hangja.*"

Króni szomorúan, de talpraesetten felelt:

– „*Nagyságos asszonyom, kedves férje pedig most jobban futballozik, mint én!" – szomorúan mutatott fehér gipszoszlopára, amely ballábán csúfolkodott.*"

Csak a történet lezárásaképpen Korányi, azaz Króni sportpályafutása – 40-szeres válogatott labdarúgó volt – végén, a 40-es évek második felében elvégezte az edzői tanfolyamot és egy időben Jászberényben is edzősködött.

Személyes jó barátja volt Sárosi György – ó bocsánat – Gyurka, mert minden futballrajongó csak így beszélt róla. Székely egyszer így nyilatkozott. „*Sajnálom mindazokat a drukkereket, akik Sárosi Gyurkát csak, mint futballistát ismerik és nem élvezhetik civilben a barátságát. Mert szerintem elsősorban, mint ember kiváló, csak azután jön, mint játékos.*"

1936-ben egy hosszabb cikkben mutatták be az olvasóknak Székely Mihályt a drukkert. Nem tévedett az újságíró, amikor az írta: „*A Ferencváros egyik legillusztrisabb híve és legnagyobb drukkere.*" A nagy operaénekes is nyilatkozott szeretett klubja iránti rajongásáról.

– „*A drukkernek – mondotta Székely – elsősorban a klubszínekkel szemben kell hűnek lennie és csak azután a játékosokkal szemben. Aki csak azért futballozik, hogy a fizetését felvegye, nem lehet jó futballista. Szeretni kell a sportot és rajongani kell a klubbért, mint ahogy a mi pályánkon sem lehet jó énekes az, aki csak azért énekel, hogy pénzt kapjon érte*".

A Fradi 1939-ben egy nagy mecscsen 4:1-re verte a Bolognát és bejutott a torna döntőbe, az elmaradhatatlan szurkoló, csak így nyilatkozott: „*Toldiért érdemes volt kétszáz kilométert utaznom.*" Toldi a FTC csatára rúgta mind a négy gólt. Talán Sándor Károlyt, mindenki által ismert becenevén Csikart, az MTK legendás játékosát nem kell bemutatni. Székely Mihály jó barátságban volt az ősellenség kiváló játékosával. Pedig a két klub fénykorában nagy vetélytársai voltak egymásnak. Csikar művelt labdarugó volt, aki rendszeresen járt az operaházba. Székely Mihály egyszer úgy nyilatkozott:

(folytatás a 22. oldalon)

(folytatás a 21. oldalról)

„Ha tudtam, hogy Csikar is ott ül a nézőtéren, még jobban beleéltem magam a szerepembe …”

Autók és az autó-sport iránti szeretete

Rendszeresen szerepelt a *Színházi Élet Autó-sport* rovatának a híreiben. Nemcsak a futballt szerette, hanem a szép autókat is. Világhírű művész volt, komoly gázsival. 1928-ban őt választották meg a Touring autóklub elnökének.

Ekkor vette – 1927-ben – az első autóját egy *Steyr XX type* nevezetű típust. Már abban az időben is az újságok rendszeresen figyelték és tájékoztatták az olvasókat az új gépkocsieladásokról. Sőt még név szerint is megnevezték, hogy kik vásároltak új autót. 1927. november hónapban „csak” negyven kocsit adtak el, és Székely Mihály neve is szerepelt a vásárlók között, aki egy új Steyr gépkocsival gazdagodott. A Pesti

Napló 1930 szeptemberében Székely Mihály számára szomorú hírt közölt. Ellopták a Royal szálló előtt parkoló *Bp. 26-445* rendszámú csukott sötétkék Steyr gyártmányú autóját, amelyet rövid időre felügyelet nélkül hagyott. Sajnos azt már nem tudjuk, mi lett az ellopott autó sorsa. De Székely nem sokáig habozott, mert vásárolt egy újabb Steyr autómárkát, csak ez már *XXX típus* volt. Ez a típus azért is nevezetes, mert ezt már a legendás autótervező dr. Ferdinánd Porsche tervezte, aki 1929-ben csatlakozott az autógyárhoz a Mercedestől. Tehát ez már igazi legendás Porsche design volt. Ez abban az időben egy igazi luxusautó volt. De sajnos ezzel a Steyr autóval sem volt szerencséje.

1931 nyarának egy szombat estéjén éppen a Margit szigetre hajtott be. Az újsághír szerint egy *„száguldó vöröstaxi”* tűnt fel, ugyanabban a sávban. Karambol…csődület… rendőr… de szerencsére személyi sérülés egyik oldalon sem történt. *„Az új Steyr behorpadt, lökhárítója elgörbült és hátsó sárhányó is összetört. Székely kocsija azért még éppen el tudott menni. Mindenesetre sokkal lassabban és mérsékelt tempóban. – Ez az első karambolom – mormogta – öt év után…”*

„Ad vocem Steyr!” Rendszeresen részt vett az osztrák autógyár által szervezett nyári túrákon. Akik részt vettek a túrán rendszeresen levelezőlapon beszámoltak az úton történt érdekesebb eseményekről. Székely Mihály a következő sorokat írta egy olaszországi útról. *„Hálás szeretettel gondolok az urakra! Utunk mindeddig a legjobban ment. A Miláno-Bergamo közötti utat – amely*

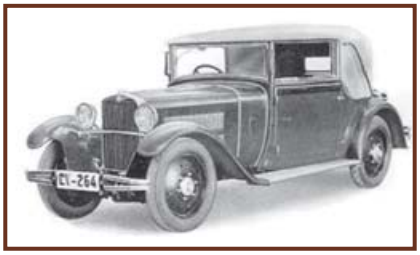

Steyr XX típus

58 km hosszú – 38 perc alatt megcsináltam és ezzel, azt hiszem beállítottam a Steyr rekordot. Több mint tizennégy percig a kocsi 95-100 km-es sebességgel futott.” Később nevezték ezeket az autós nyári versenyeket „csillagtúrának” is. A résztvevők az akkori magyar társadalom legfelsőbb köreihez tartoztak. A korabeli újságcikkekből szemezgetve csak emeljünk ki néhány prominens résztvevőt úgymint Nádasdy Ferenc grófot, Széchenyi Irma grófnőt, Rökk

Steyr XXX típus

Istvánt, a Steyr-művek vezérigazgatóját és természetesen Székely Mihályt. Az autós túrán csak Steyr autótulajdonosok vehettek részt.

A Steyr márka autóival nem volt szerencséje, ezért gyorsan meghozta döntést, el kell adni. A hirdetés után nem sokkal megvették a híres művész autóját. A gépkocsi eladása mögött más is volt a háttérben. A nagy példányszámú Est újság címlapos híre döbbentette meg a pesti és az ország operarajongóit. Székely Mihály megvált az Operaháztól.

De mi volt a hír háttérében. A távozásának oka *gázsiredukció,* ezt a csúnya szót használva írta az újság a távozás tényét. Mikor az újságírók megkérdezték „mi késztette a távozásra”:

– *„Az Operaház igazgatósága bejelentette, hogy ismét csökkentik a fizetést és lényegesen kevesebb összeget fogok kapni. Meglepetésemre olyan összeget mondtak, amely egyáltalán nem biztosítja a megélhetésemet...”* De ez a történet már átvezet egy másik alfejezetbe.

Az általa el nem fogadott gázsi 18 000 pengő volt évente. Ugye mindenki emlékszik Balogh Béla „Havi 200 fix” című 1936-os filmjének slágerré vált dalára. Még ma is gyakran felcsendülő betétdala így kezdődik: *„Havi 200 pengő fixszel, ma egy ember könnyen viccel.”* De bocsánat Székely Mihály világsztár volt és jogosan ragaszkodott ehhez a mérvű és értékű gázsihoz. Persze Székely nélkül nem maradt az Operaház. A nagy basszus testvéröcse Székely László a férfikar basszusai között éne-

kelt. De hamarosan a *„nagy Székely”* is visszatért, mivel az Operaház vezetése gyorsan rájött,világsztárját nem veszítheti el. Más leépítésekkel biztosították Székely Mihály gázsiját és még több külföldi fellépési lehetőséget is kapott.

Hazájához mindig ragaszkodott

Mindjárt egy legendás történettel kezdjük. 1926-ban hatéves szerződést kapott a Bécsi Operaháztól 25 éves korában. Mindjárt megérkezése után meggondolta magát, otthagyta a fényes karriert jelentő bécsi deszkákat és hazajött. Ez a történet később többféle interpretálásban jelent meg. Székely Mihály mindig azt mondta: hívta hazája operaháza és hazajött. Ez tény, ezt semmivel sem lehet megcáfolni.

1933 tavaszán Barcelonában lépett fel Némethy Ella művésznővel az ottani Wagner-előadásokban. Az angol, francia, amerikai és főleg spanyol lapok a legnagyobb elragadtatás hangján számoltak be a Wagner előadásokról. Székely beszámolója is sokatmondó: *„Mi magyarok március 15-én ünnepséget rendeztünk a barcelonai magyar egyesület szervezésében. Elénekeltem a »Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország« című Vincze dalt; Mindenki sírt a meghatottságtól.”*

Nagyfokú volt a szociális érzékenysége, számtalan jótékonysági koncerten vett részt.

Különösen érzékeny volt az társadalmilag lecsúszott gyermekek megsegítésében, vagy nagyon pártfogolta azokat a támogatóakciókat, amelyek segítettek megelőzni a társadalmi helyzetük lesüllyedésében. Az első ilyen jótékonysági koncert, amelyről hírt adtak az újságok, az *Országos Izraelita Patronázs* szervezet tizenöt éves fennállása alkalmából adott koncert, amelyet a Royal Szálló fehér termében adtak 1925 márciusában. Még két év sem telt el, hogy az Operaház állandó tagja lett. Később

évekig mindig fellépett ennek a szervezetnek a jótékonysági akcióin.

Hasonlóan fontosnak tartotta a beteg emberek javára történő adományozásokat. Az első sajtó által ismertetett koncertje, a József Szanatórium tüdőbetegei javára adott jótékonysági est volt.

Az egyik estet a Gellért Szálló márványtermében rendezték meg, ahol több operaházi tag is fellépett. Csak néhányukat említsünk meg Pilinszky

Zsigmond, Both Klári és Komlóssy Emma énekesek voltak a fellépők. Csak emeljünk ki még egy nevezetes báli jótékonysági rendezvényt, amelyet az árvaházi gyermekek támogatására rendeztek a Pesti Vigadó fényesen feldíszített termeiben ahogy a korabeli sajtó írta. Ahogy a beharangozásban írták a rendezőség a legkiválóbb művészeket hívták meg. Relle Gabriella és Székely Mihály, a m. kir. Operaház kiváló művészei mellett Halász Anny hegedűművésznő szerepelt. A jótékonysági bál iránt a főváros előkelő köreiben rendkívül nagy az érdeklődés.

A következő történet eredetileg nem tartozik egyik kategóriába sem, hogy mennyi a valóságtartalma már talán soha nem tudhatjuk, de nagyon jellemző Székely Mihályra, az őt mindig jellemző kedves bohémság. Egy újságnak

Székely Mihály Sarastro szerepében

felidézte azt a történetet, hogy hogyan vészelte át a II. világháború nem könnyű éveit. Származása miatt bujkálnia kellett, különösen a nyilasok hatalomra jutása után. 1948-ban mesélt először a nehéz időkről a nagy énekes. Kispesten talált menedéket egy elhagyott házban. Papi ruhát öltött, hogy még jobban elrejtse személyét. Sikerült szerezni valahonnan két hordó bort, gondolta csak jó lesz a nehéz időkben. Nem messze a háztól volt egy katolikus templom és egy szép napon megjelent egy jezsuita atya, arra kérte kölcsönözzön neki némi misebort. Székely készségesen kiszolgálta a reverendás atyát és közben elbeszélgettek egy kis borocska mellett. Állandó aggódással teltek a nehéz napok, de a Vörös Hadsereg csak megérkezett Kispestre is. Közben nagy meglepetésére az atya újból megérkezett a miseborért. Székely Mihály átnyújtotta a liter bort, de közben megkérdezte a papot.

– *Kedves főtisztelendő úr! Engedje meg hálás köszönetemet fejezem ki, amiért nem leplezett le.*" A főtisztelendő mosolyogva legyintett.

– *De kedves művész úr – mondta, persze hogy tudtam, hogy nem igazi pap. Eleget gyönyörködtem az Ön hangjában. Nagyon jól tudtam, hogy ön kicsoda. Ön viszont nem tudta, hogy az én reverendámban ki rejtőzik. Én tudniillik K. főrabbi vagyok*"

Valószínűleg az igazi történetet, csak jóval később 1990-ben tudtuk meg, amikor az Új ember című katolikus lap megjelentetett „*Emlékezés egy régi karácsonyra*" címmel egy cikket. Ebben Tomori János katolikus kanonok halála előtt elmesélt egy régi 1944-es karácsonyi történetet. Ő maga sohasem dicsekedett nevezetes tettével. Röviden idézzük fel a történet lényeges részeit:

„*Tomori 1944-es időkben Kispesten volt káplán. 1944. október közepén Székely Mihály kopogtatott az ajtaján. – Baj van – mondta. Bizalmas értesítést kaptam, hogy el akarnak hurcolni. Itt lehetnék nálad pár napig – kérdezte. Miután a plébános engedélyt adott, Székely Mihály közel három hónapig a káplán szobájában húzta meg magát. Székely felesége máshol bujkált, de a káplán 1944. szentestéjére elhozta a feleségét és így együtt tölthették a karácsonyt. Január végén megszűnt a nyilas uralom,*

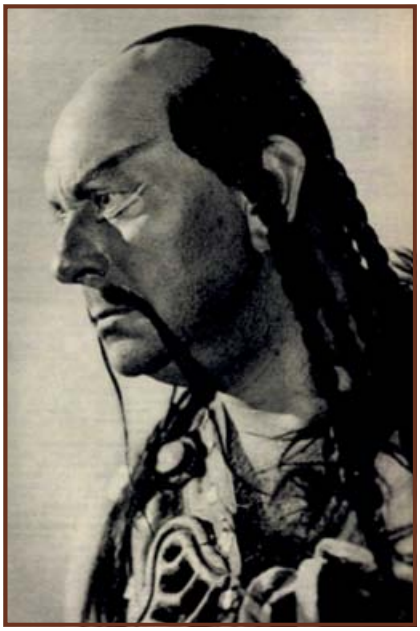

Igor herceg operából
Koncsak kán szerepében

ekkor Székely már baj nélkül átmehetett Pestre. Hát így történt." A történetnek van még egy kesernyés mozzanata. Tomori János életében semmiféle elismerést nem kapott életmentő tettéért. De 1995-ben a Népszava újságírója által megírt cikk, országosan is ismertté tette Tomori János nevét.

1948. december 10-én Jászberény város képviselőtestülete rendkívüli díszközgyűlésen egyhangú lelkesedéssel

(folytatás a 24. oldalon)

(folytatás a 23. oldalról)

Jászberény m. város díszpolgárjává választotta Székely Mihály operaénekest, a magyar állami Operaház örökös tagját, Jászberény város szülöttét. Húsz év múlva 1968 áprilisában a Központi Általános Iskolát ünnepélyes keretek között Székely Mihályról nevezték el, ezzel egyidőben felavatták a Tősér János alkotta bronz emléktáblát, az épület falán .A művész özvegye egy ösztöndíjat is alapított a legtehetségesebb diákok részére, amely minden év – május 8-án – kiosztásra kerül.

Székely Mihály emléke napjainkban

A Székely Mihály-emlékplakettet a Fészek Művészklub létesítette Székely Mihály Kossuth-díjas, érdemes és kiváló művész emlékére, Csillag István szobrászművész alkotásával.

„A díjat első alkalommal a szólista halálának évfordulóján (1964. március 22-én), majd ezt követően minden évben ugyanezen a napon adják át az Operaház egy olyan énekművészének, aki művészi és emberi magatartása alapján erre leginkább érdemes."

Szülővárosában, Jászberényben utca, általános iskola és kórus viseli a nevét. A Székely Mihály Zenei Napokat Jászberényben 1972-től rendezik meg.

A Jász Múzeum által berendezett Székely Mihály Emlékszoba egy külső kiállítóhelyen, a Városi Könyvtár Jászberény épületében kapott helyet.

Felhasznált források:

Az Est, 1926. 05.16./109. sz.; 1931. 06. 16./133. sz.; 1932. 03. 12./59. sz.; 1933. 03. 21./65. sz.
Budapesti Hírlap, 1932. 03. 12./59. sz.
Fradi műsorlap, 1983-1984./17. sz.
Haladás, 1948. 12. 09. 4. évf. 50. sz.
Nemzeti Sport, 1930. 05. 27./102. sz.; 1933. 10. 31./216. sz.
Névszava, 1995. 12. 27./302. sz.
Pesti Napló, 1930. 09. 04./200. sz.
Sporthírlap, 1928. 09. 10./107. sz.
Színházi Élet, 1928./29. sz.; 1933.
Új Ember, 1990. 10. 28./43. (2308) szám
Újság, 1928. 05. 31./122. sz.; 1931. 02. 17./38. sz.; 1936. 08. 22./191. sz.
Várnai Péter: Székely Mihály. Budapest, 1967.
wikipédia letöltés 2017. 12. 27.
http: www.jaszmuzeum.hu/kiallitasok/szekely-mihaly-emlékszoba

Metykó Béla helytörténeti kutató

Jászfényszaru várja a Jász Világtalálkozó vendégeit

Ebben az évben, **június 29-30. és július 1-jén Jászfényszarun** kerül megrendezésre a XXIV. Jász Világtalálkozó.

Jászfényszaru Önkormányzata és a Jászok Egyesülete már az elmúlt év őszén megkezdte a szervezőmunkát és a találkozó előkészületeit.

A találkozó most is gazdag programot kínál a településre érkezőknek, amely között kiemelkedik a 20. jászkapitány megválasztása. A rendezők nagy szeretettel várnak minden érdeklődőt Jászfényszaruba, a jászok és a jász hagyományőrzés legnagyobb seregszemléjére!

Előfizetési felhívás

A kiskunfélegyházai Kiskun Múzeum 1985-ben azzal a céllal rendezte meg az első Jászkunság kutatása konferenciát, hogy a Jászkunság kutatói számot adjanak legújabb kutatási eredményeikről. A sikeren felbuzdulva határozták el a Jászkunság múzeumai, hogy három évenként, forgó rendszerben szervezik meg a konferenciát. A tervüket végül 12 évi kihagyás után koronázta siker, és azóta a konferencia két-három évenként megrendezésre kerül. Eddig Kiskunfélegyháza, Szolnok, Jászberény, Karcag és Túrkeve vállalta fel a szervezési feladatokat, s 2017-ben Túrkevén már a 10. jubileumi konferenciára került sor.

Az is pozitívumként értékelhető, hogy valamennyi konferencia előadásainak anyaga könyv formában is megjelent. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület által kiadásra kerülő 10. konferencia kötete már nyomdában van, megjelenése hamarosan várható.

A 9. Jászkunság kutatása konferencia 2014-ben Jászberényben került megrendezésre, de kötetével még adós a Jász Múzeum. E hiányt pótolandó a Jász Múzeumért Alapítvánnyal összefogva 2018. május végére tervezik megjelentetni a Jászkunsági évszázadok című tanulmánykötetet. A B/5-ös formátumú, keménytáblás, színes, mintegy 300 oldalas könyv 25 szerző tanulmányát közli fekete-fehér és színes fotókkal, valamint számos illusztrációval. A Jász Múzeumért Alapítvány szokásához híven a készülő könyvre most is előfizetőket vár. **A könyv előfizethető – 3000 forintos előfizetői árban – a Jász Múzeumban és a múzeum e-mail címén (jaszmuzeum@gmail.com)**

A kötet tanulmányai

Bathó Edit: A Jászkunság kutatása konferenciák története
Fodor István: A magyarok és Észak-Kaukázus
Selmeczi László: A jászok betelepedése a Jászságba
Pálóczi Horváth András: A kunok korai történetének fő problémái.
Szabó Géza: A Nart-eposz a bronzkori és koravaskori leletek tükrében
Tálas Nándor: A kunok taktikájáról
Hidán Csaba: Páncélhasználat a sztyeppei népeknél a 10-13. században
Tóth Péter: A jászok adózása a középkorban
Bánkiné Molnár Erzsébet: Jogszokások a Jászkunság népéletében
Bagi Gábor: Adalékok a Nagykunság Kőrösön túli részének történetéhez a 15-16. században
Nagy Janka Teodóra: Bűnök és büntetések a jász-alán hősmondákban
Gál Edit: Orczy István, a jászkunok főkapitánya
Papp Izabella: Vándorkereskedőkből redemptusok – A föld szerepe a jászkunsági görögök karrierjében
Szikszai Mihály: „Így utaztak hajdanán" A Jászság és a Nagykunság úthálózata a reformkorban
Örsi Julianna: Első generációs értelmiségiek a Jászkunságban
Farkas Kristóf Vince: A rejtélyes kiskunfélegyházi kézirat
Bathó Edit: „Szabad valék mint a szárnyas madár…" Kiss Ágoston jászladányi tanító kéziratos könyve a 19. századból
Pethő László: A vezérigazgató és a képviselő. Gorjanc Ignác pályaképe
Kiss Erika: Jászárokszállás zsidóságának emlékeiből
Vincze János Farkas: A jászladányi zsidóság politikai szerepvállalása
Cseh Dániel: Önkormányzati választások Jászberényben (1867–1890)
Bartha Júlia: Keleti hatás a népviseletben: a cifraszűr szép példája
Kókai Magdolna: Az emberélet fordulóihoz kapcsolódó hiedelmek a Jászságban
Mészáros Márta: Sütőasszonyok a Kiskunságban
Juhász Nyitó Klára: A jászsági hagyományok fenntartásának lehetőségei az óvodapedagógiában
Emlékképek a konferenciáról

Hortiné dr. Bathó Edit múzeumigazgató

Tarnamérától Szolnokig az Ős-Tarnán

Tizenhárom éves koromig a jászjákóhalmi határ Szöghatár nevű dűlőjében a Holt-Tarna mellett éltem, mely egy elegáns kanyarral vette körül a tanyánkat. A faluba, ha betévedtem, megkérdeztem mi folyik ott a szélén? – A Tarna – volt a válasz. A varjasi iskolába menet, ahová jártam a Holt-Tarna ötször keresztezte az utamat két kilométeren. És a jásztelki határban, a nagyapámék tanyája körül mi kanyarog? – A Hótt-Tarna!

Nagyapám második házasságában messzire kellett menni a jászdózsai határ másik végében lévő tanyához, s útközben kanyargott a Holt-Tarna. Dózsa szélén meg ott folyt a Tarna. Nagyapámmal egyszer bebicikliztünk Tarnaörsre, átléptük Heves megye határát. Ugyanezt tette a Holt-Tarna is. Tarnaörsön aztán megpihentünk az élő Tarna mellett. Ilony néniék Jánoshidáról kerültek Jákóhalmára, a Tarna mellől a Tarna mellé. – Honnét? Hát ott a Zagyva folyik? – A térképészek szerint. De nekünk az Tarna volt! Kérdezem zagyvarékasi ismerősöm: Mi folyt itt hajdan? – Hát az öregek úgy mondták, hogy a Tarna! – Na, ne má'! Hát a falu neve is azt jelenti, hogy Zagyva folyó! Akárminek is nevezik azonban, a Zagyva meder vizének nagyobbik fele is a Tarna vize.

Gondoltam, valahogy rendet kellene vágni ebben a rendetlenségben és gimnazista koromban megkérdeztem a Föld és Ég szerkesztőségétől, hogy miért Zagyva a folyó neve a Tarnával való egyesülés után, holott a Tarna hosszabb is odáig, meg nagyobb a vízgyűjtő területe is.

A válasz az volt, hogy a Zagyva kevésbé tolódott keletre, mint a Tarna nyugatra, mely végül belefolyt a Zagyvába. Tehát földtörténeti okok miatt Zagyva az egyesült folyó. Hát ezek után igazságot kell tenni a Tarnának, mert ahogy mondja a történettudomány, hogy Egyiptom a Nílus ajándéka, a Jászság meg a Tarnáé.

Ha végigfutunk a Tarna hosszú életén, akkor igen meglepő ismeretekre teszünk szert. Hajdan, amikor még a Tisza sem ott folyt, ahol ma – szép, nagy törmeléklerakást produkált a

(folytatás a 26. oldalon)

A tarnamérai közúti híd közepén a Nepomuki Szent János szoborral a Kis-Tarna felett ***Fotó: Nagy Miklós***

A Kis-Tarna száraz medre Tarnaörsnél, balra a rekultivált szeméttteleppel ***Fotó: Nagy Dezsőné***

A besenyszögi határban az Ős-Zagyva szép völgyében folyik a Millér ***Fotó: Nagy Dezsőné***

(folytatás a 25. oldalról)
Tarna Kisújszállás környékén, mielőtt a Tiszába ömlött. Bizony, komoly folyó volt akkor.

Később a Tisza elfoglalta mai helyét, a Tarna meg egyre nyugatabbra tolódott. Már sokkal rövidebb volt, de a mainál lényegesen hosszabb, rengeteg kanyarral, átvágással, mielőtt Szolnok fölött a Tiszába folyt. Igen, a Tiszába! Mert az Ős-Tarna medrében ma a csapadékvízzel táplálkozó, belvizet levezető Millér folydogál, melyet régebben próbáltak magyarosabban Mélyérnek nevezni. Hát, hogy mennyire mély, az más kérdés, de hogy hatalmas meanderei vannak Besenyszög környékén, és sok helyen látni a mély völgyét, ahol még a csatornázással el nem fogyasztották – az bizonyítja, hogy komoly vízfolyás volt ez hajdan. Aztán történt valami: Tarnaméra környékén – immár emberi beavatkozásra – a medre részben belefordult a Csörszárokba, illetve a környékbeli vízimalmok miatt módosítottak rajta. A Tarna teljesen elhagyta a régi medrét és napjainkban már a Zagyva vizével egyesülve folyik a Tiszába Szolnoknál.

Induljunk el a Holt-Tarna mentén, melyen az 1970-es évekig még akár csónakkal is végigmehettünk volna. Nem vicc! Mielőtt a hetvenes évek közepén az egész Jászságot átszőtték – nagyrészt felesleges – csatornákkal, addig egy 1965-ös gátszakadás tapasztalata szerint Tarnamérától egész a jásztelki határig újrafolyt a Tarna. A negyvenes évek végén ásott Csátés-csatornában akadt el a vize. Mivel én már akkor nagyanyámmal bent laktam a faluban, de a szüleim még 1965. novemberéig ott éltek – én magam is láttam, hogy Jákóhalma felé is és Jászapáti felé is elindulva trágyát, szárízíket kellett rakni a holt mederbe – annyira nem volt holt –, hogy át lehessen rajta menni.

Tarnaméránál még annyira komoly a medre – még ha nem mindig van is víz benne, hogy a fő útra rendes híd van építve, melynek korát az is bizonyítja, hogy Nepomuki Szent János szobra a közepére van helyezve régi szokás szerint. Kis-Tarna néven kíséri az élő Tarnát 1-2 kilométerrel keletebbre ez a holtág, mely még Tarnaörsnél is ugyanilyen formában látható. Nem kell persze azt gondolni, hogy a későbbiekben is ilyen határozottan

A Holt-Tarna egyik ágának áteresze a vasúti töltés alatt Jászdózsa határában ***Fotó: Nagy Dezsőné***

A jákóhalmi Vak-tó mély medrében ma is új erővel sarjad a nád, háttérben a Mátra ***Fotó: Nagy Dezsőné***

Jól látható a régi meder a Sigyihalom oldalában ***Fotó: Nagy Dezsőné***

látható a meder, hogy még eredeti állapotában van, beszántás nélkül, mert a jászdózsai határban már nagy nádas területeket is produkál, többfelé ágazva, míg át nem folyik a Szolnok-vámosgyörki vasút alatt. A jákóhalmi határban már nagyrészt művelés alatt állnak a medrek, különösen az utóbbi évtizedekben kezdtek el egyre jobban feltöltődni, mióta a nagyüzemi mód miatt egyre mélyebben szántanak. Itt is van azonban olyan terület, ahol nincs feltörve. A Vak-tó egy meglehetősen mély terület a Kapitányréten, ahol az 1960-as évek végén még csak nádas volt vízimadarakkal és természetesen vízzel.

A Varjasi iskolát is körbevette a Holt-Tarna. Az épületre már csak a kereszt felirata emlékezik
Fotó: FIF

Jött egy szárazabb időszak, amikor a helyi vadászok felgyújtották a száraz nádat, hogy a rókák ne veszélyeztessék a közeli fácánkeltetőt. Most is van azonban szép, zölden díszlő nádas a mélyebb helyeken benne.

A 31-es út alatt a hajdani – ma már csak rom – tanyasi fűszerbolt mellett ma is látni a hajlatot, de a hajdan itt állott Holt-Tarna hídja már nincs meg a főközlekedési út alatt. A kapitányréti erdőben is számtalan ága van a Tarnának, majd a Sigyihalom környékén jó mély – de szintén művelt – medre van. Mielőtt kiérne az egyik ága a jászapáti Egyeshatárhoz, ott van az a szakasza, melyen néha hajdani osztálytársaimnak át kellett jutniuk iskolába menet. Az apáti határ két tanyájáról a jákóhalmi varjasiba jártak át és főleg hóolvadás idején akkora víz volt itt, hogy a közeli tanyáról kihozták a hosszú létrát és azon tudtak átjönni.

épült, melyet a gyermektelen gazdája felajánlott a községnek. Itt már kilométereken át jól kivehető a szintezett térképen, hogy 90 méter alá megy a feneke.

Az 1940-es évek végén a jászapáti Csátés mocsár vizének levezetésére ástak – akkor még kubikosok – egy csatornát, melyet Kanálisnak nevez-

A jászalsószentgyörgyi út alatt is komoly áteresz biztosította a víz útját az apáti-jásztelki határon ***Fotó: ifj. Szabó János, archív***

A nagyrészt lefolyástalan területen a Csátés-főcsatorna segít, ha sok a víz – a regionális szeméttelep kerítése mellett Jásztelekről Kisérre menet ***Fotó: Nagy Dezsőné***

„– *Miért késtetek el?*" – kérdezte a tanító. – „*Mert későn hozták a létrát!*„ – volt a válasz. A jákóhalmi határban nagy területeket járt be a folyó, volt, ahol olyan mély volt, hogy a 20. század negyvenes éveiben csónakázni lehetett rajta. A már említett varjasi iskola is egy általa levágott földterületre

tünk. Hivatalosan ma a 151. számú Csátési-főcsatorna. Ez a vízgyűjtő csatorna Jászkisér határáig gyakorlatilag a Holt-Tarna felváltására szolgál, csakhogy egyenes és derékszögű törésekkel, tehát nem követve a medert. Emiatt aztán néhol szinte a talajszinten

(folytatás a 28 .oldalon)

(folytatás a 27. oldalról)
van a feneke, néhol meg méteresnél is mélyebb. Ezzel nem is foglalkozunk tovább, de itt keresztezi a Holt-Tarnát a jákóhalmi határ legmélyebb pontján, ahol a feneke 89 méter a tengerszint felett.

Egy jásztelki nagy kanyar után a jákóhalmi-jásztelki-apáti Hármashatár mesterséges halma mellett vezet át a jászapáti határba.

És még mondja valaki, hogy Apátinak nincs vize! Hajdani okiratok bizonyítják, hogy a Csátés környékét is gyakran látogatta a Holt-Tarna nagyon is élő vize nyugatról, itt viszont délen, de olyan szinten, hogy a Jászalsószentgyörgyről Jászapátira vezető – korábban földút – alá kétnyílásos komoly hidat építettek.

Jásztelek határának legtávolabbi részén a hajdan Sziknek nevezett, időnként mocsaras területen folyt szét valamikor az ideszállított víz, az időközben a szentgyörgyi út mellé felépített regionális szeméttelep kerítésénél ásták meg az említett kanálist is.

A kíséri határban megszületik a Millér is. A további útján már rendszeresen vizet tartalmazó meder, ha nagyrészt csatornázottan is, de mégis a régi medret követi, kiszabadulva a nagy szikes lapályról.

A jászladányi határban mindkét – azóta már elbontott – tanyasi iskola viselte a nem hivatalos nevét: Milléri, Túlamilléri. Az előbbi közvetlen mellette volt. A besenyszögi útnál már vízmérce is van.

Besenyszög város belterületén csodálatos eredeti kanyarjai vannak az Ős-Tarnának – a Millérnek. Szép parkba, lakások között álldogál, néha folydogál a vize, vízi növényzettel a tetején.

Ahogy tovább megyünk Szolnok felé, nem messze a műúttól érdemes néha letérni balra, hogy lássuk a már említett szép völgyet. Aztán egyre több a víz, még csatornázottabb a meder és megérkezünk a Tiszához.

A szolnoki vasúti híd mellett kemping, horgásztó, vízügyi múzeum várja az érdeklődőket, hiszen a két nagy kémény maga is azt jelzi, hogy valamikor is hatalmas szivattyúkkal emelték át a vizet a Tiszába

Fodor István Ferenc
helytörténeti kutató

Besenyszög város központjában hatalmas kanyarjaival és pompázatos vízi virágszőnyegével mutatkozik be a Millér ***Fotó: N. D.***

Szolnok határában már komoly csatornázott folyó ***Fotó: Nagy Miklós***

Itt már a Millér csatornázott medre, melyben a vízmérce 120 centit mutat ***Fotó: Nagy Miklós***

Jászsági varázslat Budapesten

A Jász Alkotók Köre (JAK) két kiállítást is rendezett 2017 végén, Budapesten a Körösi Csoma Sándor Kőbányai Kulturális Központban. A novemberi tárlat Ecset és toll címmel a sokszínű Jászságot idézte meg, a decemberi, adventi kiállítás témája a karácsonyvárás és a jászsági tél képei voltak.

„Messzi tájakra az út oly váratlanul vezet, hogy már csak a szív tudja a szülőföldnek báját".

D. Kovács Júlia, a JAK elnöke ***Fotó: B. M.***

A csoportos kiállítások varázsát most is az alkotókra jellemző egyedi stílus és technika adta. Az alkotások között volt tusrajz, akvarell, fotó, tűzzománc, vegyes technikával készült kép, sőt gobelin is. Az alkotásokon nemcsak a Jászsághoz való kötődés, a szülőföld szeretete jelenik meg, de segíti a szülőföldhöz való visszatalálást is. Nem véletlen a novemberi tárlat mottója is, amely Gutási Éva költő egyik verséből vett idézet volt:

A novemberi kiállítás egyik részlete ***Fotó: B. M.***

A Jászság szépségeit megörökítő művek közül mágnesként vonzotta a tekintetet Kiss Bertalan: Ősszel a tanyán című festménye, amelyen a Jászberény és Jászdózsa határában egykor volt tanyát örökítette meg.

Az ősz megannyi színében pompázó festmény a tanya épületeivel, a szikes talajban megálló pocsolyával, a benne visszatükröződő fákkal a felnevelő szülőföld odavarázsolt kis részlete.

Törökné Rusvai Mária: Vizililiomok című festményét a jászapáti Panna-tó tavi rózsái ihlették, amely megkapóan hozza vissza a tavasz és a nyár hangulatát.

Végert Ágnes olajfestménye a jászapáti Pájer Antal művelődési ház részletét ábrázolja. Vozáry Viktóra tollrajza várromot örökített meg.

Bobák László: Téli táj ***Fotó: B. M.***

Bobák László Árokszállási határ című festményén különleges pontról, a város szélén található temetőből vitte vászonra a Mátra vonulatát. Terjékiné Mozsár Magdolna jászberényi tájat festett meg.

D. Kovács Júlia alkotásaiban gyakran jelenik meg az erdő, és a különleges szépségű jászsági felhők, a felhők alatt ringatózó búzatáblák.

Az itt kiállított Útszélen és a Lány unikornissal című festményei is a természet egy darabját ábrázolják.

A fiatal Horváth Bence Tamás Földmozaik című fotójának alapját is a természet szolgáltatta – tó partján található őszi levelek és a jég sejtelmes atmoszférájával.

(folytatás a 30. oldalon)

(folytatás a 29. oldalról)

A decemberi kiállításon az adventi ünnepkört vallási témájú alkotások reprezentálták, mint például Törökné Rusvai Mária: A szent család című olajfestménye, Molnár János: Mária a gyer-

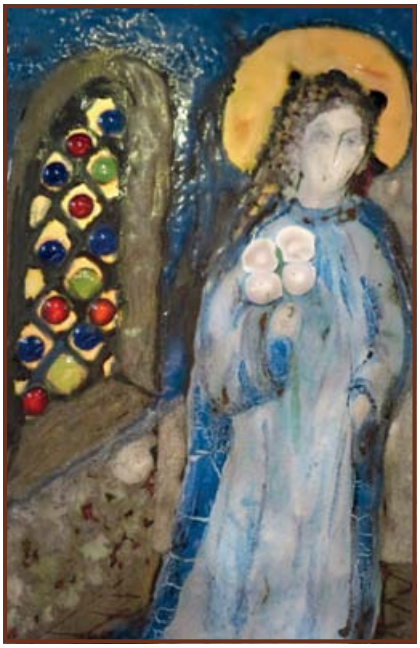

D. Kovács Júlia:
Mária (tűzzománc)
Fotó: B. M.

Törökné Rusvai Mária:
A Szent család
Fotó: B. M.

mekkel című pasztellkréta-rajza, és D. Kovács Júlia Máriát ábrázoló tűzzománc alkotása. Ebbe a témakörbe tartozott még többek között Kökény Gáborné gobelin alkotása, amely Feruzzi: Az utca madonnája című festménye alapján készült, valamint Vozáry Viktória: Prágai madonna című tusrajza.

A jászsági tél egy jellegzetes motívumát adja vissza Kiss Bertalan: A pocsolya télen című alkotása. A szép színekkel megfestett havas táj előterében álló pocsolya hűen idézi a Jászság iszapos, tócsás vidékének hangulatát, amit a vízben visszatükröződő nyírfák szépsége tesz varázslatossá.

A szülőföld téli arcát villantja fel Bobák László: Téli táj című festménye is.

Kökény Gáborné:
Feruzzi – Az utca madonnája alapján
Fotó: B. M.

A leghidegebb évszak ihlette Horváth Bence Tamás, és Danczák István digitális technikával készített fotóit is. Budai Szilvia festményének témája a téli erdő, és Végert Ágnest is a havas táj késztette alkotásra. A mostani kiállításokon a már említettek mellett látni lehetett még Deli Julianna, H. Bekes Viktória, Pásztorné Győr Mária és Szabari Zoltán alkotásait is.

A kiállítások kapcsán D. Kovács Júlia, a JAK elnöke felidézte, hogy első kiállításuk 1995-ben volt a budapesti Gellért Szálló teaszalonjában. Ezt évente több közös kiállítás követte, és eddig 68 tárlatuk volt. Az alapító tagokhoz újabbak társultak, akik vagy a Jászságban született és onnan elszármazott művészek, vagy pedig ma is a szülőföldjükön tényked alkotók. A tagok között vannak olyanok is, akik nemcsak képeket alkotnak ecsettel és tollal, hanem tollal írnak is, leírják gondolataikat versben, prózában.

A JAK tevékenységének visszaigazolása 2016-ban a Jászsági Civil Vándordíj, 2017-ben pedig a Pájer Antal díjelnyerése volt.

Bognár Mária újságíró

A jásztelki színjátszók sikere

A Nemzeti Művelődési Intézet 2015-ben indította el a Pajtaszínházi programot azzal a céllal, hogy az amatőr színjátszó mozgalmat újraélessze. A program megvalósításához szakmai segítséget kezdettől fogva a Magyar Teátrumi Társaság nyújt. Az ország 19 megyéje sorában Jász-Nagykun-Szolnok megyét ez alkalommal is a Jászság képviselte. Az elmúlt évben Alattyán, ebben az évben pedig Jásztelek állította lelkes amatőr színészeit a nemes ügy mellé. Rigó József drámapedagógus, rendező a bemutatásra szánt darabnak a neves görög szerző, Euripidész egyik híres tragédiáját, a Médeia-t választotta. A tragédia középpontjában a féltékenységtől meggyötört asszony, Médeia áll, akit Iaszón barbár földről hozott magával az ókori Görögországba. Sokáig boldogan éltek, mígnem Iaszón új asszonnyal, Glaukéval készül házasságra. A tragédia elkerülhetetlen, Médeia megöli mindkét gyermekét és az új asszonyt is, csakhogy Iaszónon bosszút álljon.

A feladat megvalósítására alakult *Jászteleki Parázs Színjátszó Kör* tagjai nagy lelkesedéssel fogtak a darab tanulásához, ami igen komoly erőfeszítéseket követelt rendezőktől, szereplőktől egyaránt. A kitartó és fáradságos munkát végül is siker koronázta, s a közös munka meghozta gyümölcsét. A darab ősbemutatóját január 21-én (vasárnap), 16 órakor tartották a jásztelki Művelődési Házban, amely zsúfolásig megtelt érdeklődő közönséggel. A bemutatóra nemcsak a helybeliek voltak kíváncsiak, de sokan érkeztek más jász településről is.

Médeia szerepét *Tamásné Mitiner Mária* játszotta rendkívül hiteles alakítással, amelyhez kitűnő partnerre talált a Iaszónt alakító *Kovács Kristófban.* A dajka szerepét megformáló *Fülöp Istvánné* nemcsak a tiszta szövegmondásáról, de lelket megérintő énektudásáról is tanúbizonyságot tett. Üde színfoltként jelentek meg a darabban Médeia tragikus sorsú gyermekei, akiket *Balázs Debóra* és *Bozóki Imre* formált meg. A Glauké szerepét játszó *Balázsné Csomor Ildikó* pedig kecses és beszédes mozdulataival nyűgözte le a közönséget.

Rigó József rendező nagy szakértelemmel nyúlt a szereplők karakteréhez választott darabhoz, amely kitűnő dramaturgiai megoldásainak köszönhetően a végletekig fokozta a közönség izgalmát. A családi tragédia sorát lezáró halotti sirató dúdolása pedig igazi telitalálat volt, amely szinte visszarepítette a múltba az ókori történetet.

A bemutató végén percekig zúgott a szűnni nem akaró taps a művelődési házban. A hálás közönség őszinte szívvel fejezte ki elismerését az embert próbáló művészi munkáért a szereplőknek és a rendezőnek.

Rigó József, a darab rendezője
Fotó: Suba Bea

A bemutatót követően került sor a szereplők és a közönség baráti beszélgetésére, amely során bepillantást nyerhettünk a darab előkészületi munkáiba, majd fogadás zárta a szép estét.

A Jászteleki Parázs Színjátszó Kör nagy sikerrel mutatta be a Médeia-t január 27-én és 28-án, Budapesten a Nemzeti Színházban, ahol nemcsak a közönség, de szakmai zsűri tetszését is elnyerte. Gratulálunk a szép sikerhez!

Hortiné dr. Bathó Edit
múzeumigazgató

Tamásné Mitiner Mária mint Médeia
Fotó: Suba Bea

Fülöp Istvánné a dajka szerepében
Fotó: Suba Bea

Kovács Kristóf (Iaszón) és Balázsné Csomor Ildikó (Glauké). Fotó: Suba Bea

A darab szereplői: Fülöp Istvánné, Bozóki Imre, Tamásné Mitiner Mária, Kovács Kristóf, Balázs Debóra, Balázsné Csomor Ildikó és Rigó József rendező. Fotó: Suba Bea

Vlagyimir Alekszandronovics Kuznyecov: Az alánok története vázlatokban

Hely és évszám megjelölés nélkül 302 p. – fordította: Kovács J. Béla

2018 januárjában jelent meg Kovács J. Béla magyar-orosz rajz szakos nyugalmazott tanár újabb kötetfordítása. Az új könyvben az alánok történetéről kapunk betekintést.

Vlagyimir Alekszandronovics Kuznyecov 1927-ben született a Kaukázus melletti Pjatyigorszk városában. Tanulmányai során történész és régész képesítést szerzett. Az orosz származású Kuznyecov már a főiskola alatt az alánok történetével kezdett el foglalkozni. Később az Észak-Oszét Történeti Intézetben dolgozott, fontos régészeti feltárások fűződnek a nevéhez, számos könyvet írt Oszétiáról és az alánokról, és több kitüntetést is szerzett. Jelen munkáját 1984-ben írta, de csak 1992-ben jelentethette meg teljes alakban. 2016-ban pedig javított kiadása is napvilágot látott. A magyar változat az 1992-es orosz kiadás fordítása, ami azért is sajnálatos, mert a könyv ábrái csak fekete-fehér színűek és meglehetősen elavultak.

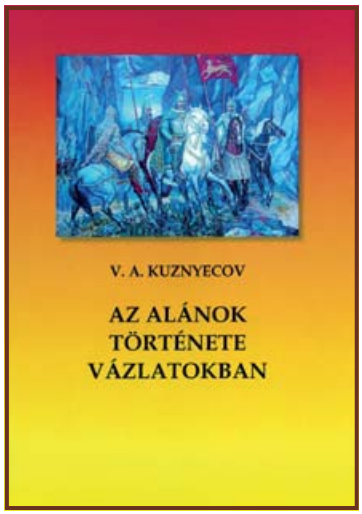

A könyv borítója

Kuznyecov 18 fejezetben tekinti át az alánok történetét. Bár amint a címben is olvasható és az előszóban is megemlíti, nem törekedett a teljességre, mégis a mű hatalmas idő és térbeli időszakot tekint át. Időbelileg a Kr. u. I. századtól a mongol korig, azaz a XIII. századig, térbelileg pedig a Kaukázus vidékétől Kínáig, Mongóliáig, és a Krímfélszigettől Franciaországig, Olaszországig, Spanyolországig, sőt Észak-Afrikáig terjed. Bár a hatalmas idő és térbeli távolság az alánok bonyolult története miatt indokolt, de sajnos ez a munka olvashatóságának és érthetőségének rovására megy. Itt kell megemlítenem azt a kritikai észrevételt is a magyar nyelvű fordítással kapcsolatban, hogy a kötet minél pontosabb magyarításához elengedhetetlen lett volna hazai lektor bevonása is.

Kuznyecov hosszasan taglalja az ókori szarmaták törzseit, mely alapján az alánok kialakulását a roxolán törzshöz kapcsolja. Könyvében bemutatja az alánok terjeszkedését az I. századtól a III. századig.

Önálló fejezetben ír a hunok által előidézett nagy népvándorlásról, melynek hatására egyes alán csoportok nyugatra sodródtak. Ezeknek az alán elemeknek a nyomát pedig sikerrel mutatja ki a mai Olaszország, Franciaország és Spanyolország területén, a helynevek alapján. Ezen túl felvillantja az Afrikába került alánok történetét is. A hun kor után a Kaukázus vidékén maradt alánok számára újabb sikeres korszak kezdődött, melynek hatására a VI. századtól a Bizánci Birodalommal is szorosabb kapcsolat alakult ki. Önálló fejezetet szentel a szerző az alánok kereszténységére vonatkozólag, hiszen a bizánci kapcsolatoknak köszönhetően a X. századra a nép felvette a bizánci rítusú kereszténységet, amit az előkerült régészeti leletek: keresztény temetők, keresztek, valamint a romként, vagy épségben megőrzött templomok is alátámasztanak. Viszont Kuznyecov szintén önálló fejezetben mutatja be az alán pogányságot. Ugyanis bár az alánokat több hullámban érte jelentős keresztény térítés, mégis a köznép jórészt továbbra is ősi pogány módon élt.

A szerző áttekinti a kazár-alán viszonyt. A honfoglalást kutató magyar régészek és történészek számára is kiemelkedő korszakban ugyanis az alánok is jelentős szerepet játszottak. A Kazár Birodalom a X. század végén felbomlott, így Alánia megerősödött. Kuznyecov azonban kijelenti, hogy ez az időszak sem volt Alánia aranykora, hiszen a terület nem volt valódi, egységes állam. A területet alán törzsek és klánok uralták, akik több esetben egymással is hadakoztak. Mindez pedig az egységes Alánia ellen hatott. Nekünk, jászoknak különösen érdekesek a Don vidéki alánokról szóló adatok, hiszen a középkori oroszok kezdték el őseinket jászként nevezni.

Egyik meghatározó fejezete a könyvnek a mongol hódítás időszaka. Ugyanis a XIII. század elejétől az alánok súlyos harcok során felmorzsolódtak, területeiket feladva pedig a jobban védhető Kaukázus északi oldalára vonultak vissza. Kuznyecov megállapítása szerint ekkor került alán fennhatóság alá Grúzia északi része is, hiszen egyes csoportok a Kaukázus déli oldalán, azaz a mai Dél-Oszétia területén telepedtek le. Önálló fejezetben mutatja be a keletre és nyugatra szétszóródott alánok sorsát. A mongol hódító háborúk hatására ugyanis egyes csoportok Kínába kerültek, ahol a mongol nagykánok testőrségében, vagy éppen tábornoki karban kaptak jelentős szerepet. A mongolok bukását követően pedig Mongóliába kerültek, de önállóságukat elvesztették. A nyugatra sodródott alánok pedig a mi őseink, azaz a jászok, akik Kuznyecov szerint tízezren lehettek, amikor a tatárjárást követően Magyarországra telepedtek.

A szerző nagyon fontos megállapítása, hogy az alán hagyományokat őrző oszétek nem tekinthetők kizárólagosan az alánok utódainak, hiszen a Kaukázus előterében élő más népek, mint például az abházok, balkárok, karacsájok és kabardok kialakulásában is jelentős szerepe lehetett az alán töredékeknek.

Ajánlom a könyvet némi hiányossága ellenére is azoknak, akik alaposabban kívánják megismerni az oszétek és őseink történelmét.

Dr. Farkas Kristóf Vince
történész muzeológus

Kérjük az 1%-ot

Kérjük, adóbevallása elkészítésekor adójának 1 %-át ajánlja a Jász Múzeumért Alapítvány javára. A befolyt összeget Redemptio című lapunk megjelentetésére fordítjuk.

Adószámunk: 18824168-1-16

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2018. április végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2018. március 20-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

* * *

Lapunk a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége és a személyi jövedelemadó 1%-nak támogatásával jelenik meg.

REDEMPTIO
A jász és kun települések honismereti lapja
Megjelenik kéthavonta
Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit
A szerkesztőbizottság tagjai:
Bugyi Gábor, Farkas Kristóf Vince,
Kókai Magdolna
Előkészítési munkák: Bugyi Gábor
A kiadó és a szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./fax: 57/502-610
E-mail: jaszmuzeum@gmail.com
www.jaszmuzeum.hu
ISSN 1218-9553
Nyomdai munkák: ARTANDER Kft.
www.artander.hu